

KULTURKRAFT I DET OFFENTLIGA RUMMET

FINNAS

VARA MED

KOPPLA SAMMAN

Titel: Kulturkraft i det offentliga rummet

Författare: Projektgruppen SKALK

(Södertörns högskola: Ann-Sofie Köping Olsson, Forskningscentrat Reinvent: Apostolis

Papakostas, Kollektivet livet: Andreas Blom, Add on Ed: Erik Westin, Landskapslaget: Anna

Lebisch, Karin Lekberg, Lise Strand Hellström, Magdalena Franciskovic, Koncept Arkitektur

och Design: Ulf Maxe

Ansvarig utgivare: Åsa Keane, Landskapslaget, www.landskapslaget.se

Grafisk design: Anna Lebisch

Redaktör: Erik Westin och Karin Lekberg

Utgivningsår: 2020

Tryckeri: Åtta.45 Tryckeri, Järfälla

ISBN: 978-91-519-6234-4

Rapporten är utgiven med stöd från Vinnova inom ramen för regeringens uppdrag

”Smarta och hållbara städer”.

Vill du beställa rapporten: karin@landskapslaget.se

SKALK

Södertörns Högskola/Kollektivet Livet/Add on Ed/Landskapslaget/Koncept Arkitektur och Design

VINNOVA

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	5
SUMMARY	9
MODELLEN OCH PRAKTIKEN FÖR KULTURBUREN PLATSUTVECKLING	
En modell för görandet som metod	14
Praktikens Vad och Hur	19
KULTURENS KRAFT OCH PLATSENS FÖRUTSÄTTNINGAR	
Kultur i teori och som begrepp	71
Kulturens förmåga till kapacitetsbyggande	79
Den fysiska platsens förutsättning	83
KULTURUTÖVARNA OCH PLATSENS INTRESSENTER	
Kulturaktörernas kapacitet, erbjudande och behov	93
Platsens övriga intressenter	99
KÄLLOR OCH REFERENSER	105

Archigram, Instant City
(Bild: Archigram)

SAMMANFATTNING

Vilken kraft kan konst och kultur ha för att utveckla våra offentliga rum? Finns det reella effekter utöver rena upplevelsevärden?

Vårt projekt utgår ifrån att konst- och kulturverksamheter i vår närmiljö bidrar till ökad social sammanhållning och kapacitet att lokalt delta i olika typer av samhällsfrågor. Vi utgår ifrån att det kan bidra till bildning, ökat välbefinnande och minskad ojämlikhet. Vi utgår ifrån att vi är i ett skede i tiden då detta inte bara är extra viktigt, särskilt i ytterstaden, utan också att det nu finns särskilda förutsättningar som om de uppmärksammas och ges stöd kan accelerera en positiv utveckling. Det är vårt mål att bidra till en sådan utveckling och till en sådan acceleration.

Ett skede i tiden är det som ibland beskrivs som butiksdöden, som började bli synlig under 2010-talet och som nu accelererar. Den kan jämföras med industridöden (under 1970/-80/-90-talen) som var en följd av globalisering och konkurrens från länder med billigare produktionskraft. Industridöden gav tomma industrilokaler som inte sällan tagits i bruk av konstnärskollektiv, olika kulturella och kreativa näringar samt kommunala kulturverksamheter av olika slag. De lokaler som industrin då övergav har ofta i kommunal eller kooperativ regi fått nytt liv som samlingsplatser för event, klubbar, hantverk, ateljéer och konstföreningar. När nu lokaler i våra handelsplatser i ökad utsträckning börjar stå tomma finns möjlighet för kulturen och konsten i någon mån kan fylla även dessa platser. Något som skiljer dagens läge från industridöden och som gör utvecklingen särskilt intressant är att lokaler som nu tomställs är centralt belägna i anslutning till kollektivtrafik och andra målpunkter. De är redan en del av det vi kan kalla det offentliga rummet. Men för att konst- och kulturverksamheter ska uppstå behövs professionella kulturutövare som kan initiera processer, verksamheter och projekt, som kan skapa konst. Det behövs arrangörer som får publiken att hitta till platsen eller för att nå ut i digitala kanaler, arrangörer som kan ta betalt och betala hyror, löner, gager, skatter m.m. Dessutom behövs kunniga intermediärer, gränsgångare och brobyggare som kan kommunicera och möjliggöra för verksamheter organisatoriskt och ekonomiskt.

Vi ser även en annan utveckling i ytterstad som redan pågått en tid men som också den nu i pandemins spår accelererar. Det handlar om tilltagande utanförskap, otrygghet och arbetslöshet, om en offentlig plats som utarmas. Men det finns resurser i form av utövare och etablerade verksamheter inom konst och kultur som vi menar skulle kunna göra skillnad och som vi ser inte kommer i bruk. Kulturutövare som har kompetens och resurser att både utveckla mellanmännsliga relationer, platsers attraktivitet, och bidra till social innovation, nytänkande och entreprenörskap. Detta trots att det finns ett stort intresse för kultur i debatten kring staden och att det har blivit något av en trend att lyfta fram kultur och konst i olika sammanhang där vi pratar hur staden ska utvecklas.

Att konsten och kulturen har stora upplevelsevärden är nog självklart för alla och behöver inte upprepas, nog inte heller dess betydelse som ekonomisk motor och identitet för regional utveckling. Det som legat som en grundtes för arbetet med denna rapport och som driver vår vilja att bidra med verktyg och metoder för att arbeta med kultur och konst i relation till plats är kulturens och konstens förmåga att systemövergripande bygga kapacitet för såväl individens som samhällets sociala välbefinnande.

Vi tror att digitalisering även på detta område har en stor betydelse. Tillgång till ny teknik och digitalisering har gjort det möjligt för enskilda individer att själva skapa och förmedla sin kultur i mycket större omfattning än tidigare. Med det har följt en sorts utjämning mellan professionella och amatörers skapande. Det ökande egna skapandet väcker intresse och nyfikenhet på andra kulturella uttryck och ger grund för att vi nu kan prata om ”prosumenter” som bidrar både som aktiva skapare och mottagare av kultur. Detta nya kulturskapande är inte nödvändigtvis platsspecifikt med det är beroende av något slags rum där det kan komma till uttryck, en nod eller ett centrum där idéer och innovationer kan födas, presenteras och utvecklas.

Den här rapporten baseras på ett arbete under våren 2020, som skett med stöd från Vinnova, och ska ses som en förstudie och ett underlag för vidare diskussion snarare än ett konstaterande av hur saker faktiskt är. Ambition har varit att sammanfatta forskning och praktik kring hur sociala, kulturella och ekonomiska system med konst och kultur kan fås att samverka på nya sätt och starta utvecklingsspiraler som stärker både individer, platser och näringsliv.

För arbetet har vi samlat kompetens från akademi, konsultvärlden, konstnärer, kulturentreprenörer, kommun, köpcentrumägare, ideella organisationer och organisationer för handel, besöksnäring och fastighetsägare. Vi har genomfört djupintervjuer med representanter från konst- och kulturvärlden med representanter från såväl större kulturinstitutioner som enskilda, frilansande konstnärer och kulturutövare. Vi har också intervjuat representanter för fastighets- och centrumägare, föreningsliv och civilsamhälle, kommunföreträdare m.fl.

Vår arbetsgrupp består av: Karin Lekberg, Lise Strand Hellström, Magdalena Franciskovic, Anna Lebisch, Andreas Blom, Ann-Sofie Köping Olsson, Apostolis Papakostas, Erik Westin och Ulf Maxe. Vi har i arbetet haft stöd av en referensgrupp bestående av representanter för: Svensk Handel, Visita, Fastighetsägarna Stockholm, Huddinge kommun, Unibail - Rodamco - Westfield (URW) och Citycon.

SUMMARY

What power can arts and culture provide in the development of our public spaces? Are there true benefits beyond the immediate experience?

Our project is based on an assumption that arts and culture in our local environments contribute to greater social cohesion and the ability to engage in different types of social issues. We also assume that they contribute to education, well-being and reduced inequality. Further, we assume that we are at a point in time when these activities are not only very important, especially in outer urban communities, but that there is currently a window of opportunity to provide them with attention and support in order to accelerate their positive development. Our goal is to contribute to such a development and such an acceleration.

The current era is marked by what has been described as the death of retail, which began during the 2010s and which is now becoming ever more pronounced. This period is comparable to the area of industrial decline (during the 1970s, 80s and 90s) which was a result of globalization and competition from countries with lower costs of production. Industrial decline resulted in vacant industrial facilities that were often occupied by art collectives, cultural and creative businesses as well as various municipally sponsored cultural activities. The facilities abandoned by industry have often, under the direction of municipal or cooperative entities, been given new life as spaces for events, clubs, hand crafts, studios or art organizations. In the current environment, when our retail spaces are beginning to stand vacant, there is to some extent an opportunity for culture and art to fill these spaces as well. Something that differentiates today's situation from the period of industrial decline and that makes development particularly interesting is that the spaces now being vacated are centrally located and in proximity to public transportation and other destinations. They are already part of what we can call public space. But for arts and culture to gain traction there is a need for professional practitioners who can initiate processes, activities and projects that can create art. Organizers are also needed who can help the public find the spaces and reach out digitally, organizers who can be paid and pay rent, salaries, wages, taxes, etc. In addition there is a need for knowledgeable intermediaries and bridgebuilders who can communicate and facilitate such spaces organizationally and economically.

**“Wheatfield – A Confrontation: Battery Park Landfill,
Downtown Manhattan – With Artist in the field,” 1982**
(Credit: John McGrail, courtesy Leslie Tonkonow Artworks + Projects)

We also see another development taking place in outer urban areas that has been underway for a time but that is now accelerating in the wake of the pandemic. It is a process of growing social exclusion, insecurity and unemployment. It is a process of depletion of public space. But we assert that there are resources in the form of practitioners and established groups within the arena of arts and culture that can make a difference but that are not currently being activated. These are practitioners who have the competence and the resources to both develop interpersonal relationships and the attractiveness of public spaces, as well as to contribute to social innovation, new ways of thinking and entrepreneurship. This is despite the fact that there is a great interest for culture in the urban debate and that it has become a trend to highlight arts and culture in different contexts when we discuss the ways the city should develop.

That art and culture have great experiential qualities is probably self-evident and does not need repeating, neither does its importance as economic engine and identity for regional development. That which has lain as a foundation for this report and which drives our desire to contribute with tools and methods for working with culture and art in relation to space is the overarching ability of culture and art to facilitate the social well-being of individuals and society as a whole.

We believe that digitalization is of great importance in this context. Access to new technology and digitalization has made it possible for individuals to independently create and express their culture to a greater extent than in the past. But this has entailed a kind of leveling between professional and amateur creative work. The growth in independent creative work has created an interest and curiosity for other cultural expression and is why we now talk about “prosumers” who contribute both as active creators and consumers of culture. This new cultural creation is not necessarily specific to a certain location but it is dependent on the availability of a space where it can be expressed, a type of node or center where ideas and innovations can come to fruition, be presented and develop.

This report is based on work from the spring of 2020. It has been carried out with support from Vinnova, and should be viewed as a feasibility study and a basis for further discussion rather than a conclusive statement of the current state of affairs. The ambition has been to summarize research and practice about how social, cultural and economic systems with arts and culture can be made to work together in new ways and start spirals of development that

strengthen individuals, places and business.

As part of the process we have gathered expertise from academia, consultancy, artists, cultural entrepreneurs, municipalities, owners of shopping centers, non-profit organizations and organizations for trade, the tourist industry and property owners. We have completed in-depth interviews with representatives from the world of arts and culture, with representatives from larger cultural institutions as well as from independent freelance artists and cultural practitioners. We have also interviewed representatives and owners of shopping centers, associations and civil organizations, municipal representatives and others.

Our working group consists of: Karin Lekberg, Lise Strand Hellström, Magdalena Franciskovic, Anna Lebisch, Andreas Blom, Ann-Sofie Köping Olsson, Apostolis Papakostas, Erik Westin och Ulf Maxe. In our work we have had the support of a reference group consisting of representatives for: Svensk Handel, Visita, Fastighetsägarna Sverige, Huddinge kommun, URW and Citycon.

Modellen och praktiken för kulturburen platsutveckling

En modell för görandet som metod

Mycket av debatten kring staden handlar om vår planering för den. Hur vi borde planera bättre för det goda livet, och ofta nog om det vi anser vara mindre bra i tidigare planering. När det kommer till att få kultur och konst att hända är det inte oviktigt med planering men framförallt handlar det om att göra, våga ta risken att det blir fel och kanske inte som man har tänkt sig. Eller, kanske inte blir alls och då inte ge upp utan göra igen och igen. I vår rapport har vi i nästkommande avsnitt försökt sammanfatta teorin kring och en del av de strukturella förutsättningarna för att få konst och kultur att hända i det offentliga rummet och vilka effekter det kan ge. Men även med strukturerna och teorin på plats är det görandet som måste till för att få saker att hända. Därför inleder vi vår rapport med detta det viktigaste där vi utgående från åtta grundläggande verktyg vill dela med oss av egna och andras erfarenheter kring hur en av kultur och konst burens platsutveckling kan fås att hända.

Säg JA till initiativ!
Låt arbetet utvecklas
organiskt och fånga
upp lokala intressen
och idéer.

Börja GÖRA!
Utveckla verksamhetens
riktning, visioner och
strategier genom prototyper
och skala upp där det
fungerar.

***Konst och kulturaktörer**
Fastighetsägare
Offentlig förvaltning
Civilsamhället
Lokala företag och handlare
Medborgare

DEN FYSISKA PLATSEN & PLATSENS OLIKA INTRESSETER*

En gemensam,
tillåtande och
öppen riktning.

Långsiktigt
engagemang, stabil
organisation och
aktivt nätverkande.

Lokala eldsjälar,
aktivister, entreprenörer
och medborgare utgör
grunden i arbetet.

Tillgång till fysisk
plats som får och kan
utvecklas i samverkan
mellan platsens
intressenter.

Ge plats för en "dragare"
som lockar till sig
både människor och
verksamheter.

Finn och engagera
en gränsgångare
som en motor som
samordnar, driver på,
skapar förutsättningar och
stödjer programmeringen.

En gemensam, tillåtande och öppen riktning

Utveckla lokala samverkansprogram som är långsiktiga utifrån idén om att det kulturella och konstnärliga bidrar till social hållbarhet. I det pekas en riktning ut som är tillåtande och öppen. Använd Agenda 2030 som ett filter (t.ex. mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion och mål 16 Fredliga och inkluderande samhällen) och bestäm utifrån det vilka konkreta insatser som ska göras. Involvera konstnärer, kulturutövare och kreatörer för att formulera handlingsplanen.

Insatser och aktiviteter måste hela tiden kommuniceras med omvärlden, stort som smått.

Kommunikationen bör vara aktivitetsbaserad och givetvis transparent.

Långsiktigt engagemang, stabil organisation och aktivt nätverkande

Såväl visionen om vad som ska uppnås och engagemanget för att åstadkomma det måste vara långsiktiga och gärna sträcka sig över flera decennier. Någon eller helst några stabila organisationer behöver därför finnas med som kan garantera en finansieringsmodell som håller över en längre tid. Finansieringsmodellen ska gärna kombinera offentligt och privat kapital. Skapa en transparent och enkel organisation där kontakt och samverkan mellan styrning och operativa enheter är sömlös. Att tänka långsiktigt innebär att du kan tänka större även när det dagliga arbetet sker i små prototypformat. De små enheterna bygger den större helheten.

Att bygga nätverk, såväl lokala, regionala, nationella och internationella, är av stor betydelse både ur ett verksamhetsmässigt och ekonomiskt perspektiv. Tillgång till nätverk och ändamålsenliga kontakter kan vara helt avgörande för hur en verksamhet eller individ ges utrymme att utvecklas. Lyssna och ta råd från de som redan gjort och gör nytt. Låt dig inspireras utan att kopiera. Utgå från den egna kontexten och förutsättningarna.

Lokala eldsjälar, aktivister, entreprenörer och medborgare utgör grunden i arbetet

En avgörande faktor för framgångsrik utveckling på en plats är att ge lokala drivkrafter mandat och resurser att verka på platsen. En allt vanligare form är att upprätta ett s.k. IOP (Idéburet offentligt partnerskap) mellan t.ex. en kommun och idéburna organisationer för att stärka och utveckla en viss verksamhet på en plats.

Tillgång till fysisk plats som får och kan utvecklas i samverkan mellan platsens intressenter

Ägare av specifika platser är givetvis en del av den gemensamma visionen då en plats ska utvecklas. Platser som är allas och ingens är ibland enklare att utveckla. Eventuella begränsningar i att nyttja offentliga platser behöver kartläggas och ses över. Regelverk behöver ses över och möjligaste mån förenklas. Relationer mellan fastighetsägare/lokalinnehavare och kulturaktörer/verksamheter behöver utvecklas så att båda parter kan uppnå sina mål och sitt syfte. Nya samverkansformat kan utvecklas enligt en lokal modell som främjar platsens utveckling.

Ge plats för en ”dragare” som lockar till sig både människor och verksamheter

Med en dragare avser vi en organisation eller verksamhet som är lockande och öppen för många och som kan skapa intresse för fler att vilja befinna sig på platsen med sin verksamhet. En klustring skapar möjligheter att samverka och bidrar till att nå en kritiska massa i nyttjande av platsen. En dragare kan vara både en på platsen redan befintlig aktör eller någon som lockas att flytta dit (just i syfte att stärka platsen).

Finn och engagera en gränsgångare som en motor som samordnar, driver på, skapar förutsättningar och stödjer programmeringen

Skapa ett gemensamt forum där alla inblandade kan mötas och som hålls samman av en gränsgångare. En sådan rör sig enkelt mellan olika logiker och verksamheter och förstår drivkrafter och systemen i de olika världarna, tex fastighetsbranschen, handel och kulturvärlden. Välj en enkel arbetsmetod för att driva utvecklingen framåt, tex ett prototypande arbetssätt där du börjar i liten skala för att sedan skala upp det som fungerar och avveckla det som inte fungerar. Det är ett arbetssätt som med låg risk ger möjlighet att pröva om aktiviteten fungerar och om den svarar mot de mål som är uppsatta och om den är ekonomiskt hållbar.

Börja GÖRA! Utveckla verksamhetens riktning, visioner och strategier genom prototyper och skala upp där det fungerar.

Att arbeta på prototypande sätt innebär att du både tänker och gör och utvecklar dina koncept genom att testa dem i verkligheten. Det kan vara små initiativ som sedan skalas upp beroende på förmågan att möta mål, syfte och ekonomi. Det är sällan en vision är klar från start utan i takt med att verksamhet utvecklas fylls visionen upp med strategiska insatser och får tydligare konturer. Små som stora aktiviteter hjälper till att bygga den gemensamma visionen och peka ut den strategiska riktningen. Det är först när du GÖR som du kan konstatera om det faller ut på det sätt som önskats. Det är ett arbetssätt som kräver ett tempo och en bra omvärldsorientering. Du måste ha ”örat mot marken”, men det är samtidigt tillåtande då du hela tiden kan stämma av vad som är på gång och får känsla för vad som väntar runt hörnet.

Säg JA till initiativ! Låt arbetet utvecklas organiskt och fånga upp lokala intressen och idéer.

Att säga ja till initiativ (både beprövade och oprövade) innebär ett mått av risktagande och en fara att det inte ska bli som det var tänkt. Men att det inte alla gånger blir som det var tänkt är en del i att arbeta med utveckling. Även misslyckandet är en del i utvecklingen. Varje gång vi säger nej till ett initiativ finns det omvänt en risk att vi missar något som kan vara avgörande för verksamhetens framgång. Det är viktigt att vara medvetenhet om detta då du väljer att säga nej. Ett väl genomtänkt JA är bättre än ett snabbt, instinktivt och överilrat NEJ!

Kulturnatten på Stenkrossen, Lund.
(Bild: Stenkrossen)

Create London,
Park Royal Young Planners,
London
(Bild: Create London)

Brunnenpassage, Wien
(Bild: Brunnenpassage)

Praktikens Vad och Hur

En gemensam, tillåtande och öppen riktning

VAD

Utveckla lokala samverkansprogram som är långsiktiga utifrån idén om att det kulturella och konstnärliga bidrar till social hållbarhet. En riktning pekas ut som är tillåtande och öppen.

HUR

Stenkrossen i Lund En mötesplats i centrala Lund som utvecklats organiskt sedan 2013.

<https://stenkrossen.se/om-stenkrossen/>

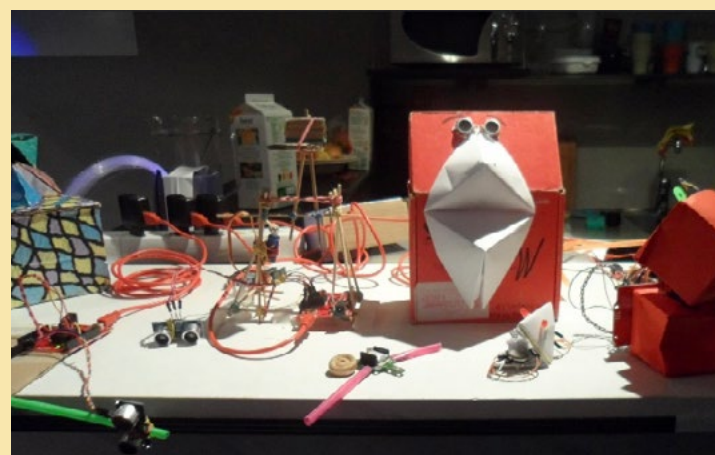
Create London är en konstorganisation som har varit banbrytande i arbetet med konstnärer för att förverkliga nya sociala företag, välgörenhetsorganisationer och kulturella utrymmen. De beställer, sammanställer och inkuberar långsiktiga projekt som är användbara för samhället och stöder konstnärer att samarbeta med lokala samhällen. De ombildar konstnärens roll i staden och arbetar utanför gallerierna för att hitta nya och överraskande sätt för konst att bli en del av vardagen.

<https://createlondon.org/about-us/>

Brunnenpassage ligger i centrala Wien och har fokus på kulturell delaktighet och interkulturella aktiviteter. Man samarbetar bl a med Caritas, som är den katolska kyrkans sociala biståndsverksamhet.

<https://www.brunnenpassage.at/>

Kids Hack Day,
Stockholm
(Bild: Kids Hack day)

Mobila Folklab,
(Bild: Folklab)

Karneval i Orminge Folklab.
(Bild: Folklab)

Botkyrka kommuns Upplevelsesatsning med start i slutet av 1990-talet till den nuvarande strategin Kreativa Botkyrka.

<https://www.botkyrka.se/download/18.4a23abd9158495687c9dabee/1486981415401/Kreativa+Botkyrka.pdf>

VAD

Arbeta med de offentliga platserna utifrån ett agenda 2030 filter (t ex § 11 Hållbara städer och samhällen, §12 Hållbar konsumtion och produktion och § 16 Fredliga och inkluderande samhällen) och bestäm utifrån det vilka konkreta insatser som ska göras. Involvera konstnärer, kulturutövare och kreatörer för att formulera handlingsplanen.

HUR

Folk Lab Fisksätra och Folk Lab Gullspång är del av ett större nätverk, Fablab Factory, i Europa. Folk Lab är digitala skaparverkstäder (sk makerspace) som hjälper individer och organisationer att etablera sig i ett hållbart samhälle. Fokus är att etablera samtida metoder inom omställning och ny digital teknik.

<https://www.folklab.nu/>

Kids Hack Day är ett gratis, globalt event som ursprungligen är ett svenskt initiativ. Eventet genomförs under en dag och ger barn möjlighet att på ett lustfyllt och empatsikt sätt ta kontroll över sin framtid och inte enbart passivt konsumera det någon annan designat för dem.

<https://www.kidshackday.com/>

Made by Aya är en plattform som sedan 2009 hjälper till att bygga små och stora organisationer inom design, teknik, kultur. Organisationens huvudfokus är att realisera de globala hållbarhetsmålen.

<http://madebyaya.org/>

Cirkus Cikör och Botkyrka
Kommun,
Botkyrka
(Bild: Christina Simpson)

Kabelfabriken,
Helsingfors
(Bild: Karin Lekberg)

Subtopia,
Alby
(Bild: Karin Lekberg)

VAD

Se till att arbeta med långa tidshorisonter. Ta sats 10-20 år fram i tiden. Kulturaktörer tvingas ofta till kortsiktiga projektlösningar. Måna om att skapa förutsättningar för en längre tidshorisont för initiativ/verksamheter som fungerar bra. Som lokal aktör på plats (fastighetsägare, kommun m.fl.) kan du verka för långsiktighet.

HUR

Cirkus Cirkör flyttade till Botkyrka år 2000. Parterna har sedan dess ett årligt aktivitetsavtal med utgångspunkterna att människan är en skapande varelse, konst vidgar världen, nycirkus stärker människans utveckling och ger kraft att förändra sig själv och sin omvärld och nycirkusen inspirerar oss att våga ta risker för att hitta nya möjligheter.

<https://www.botkyrka.se/bibliotek--kultur/kultur-for-barn-och-unga/cirkus.html>

<https://cirkor.se/botkyrka-cirkors-gemensamma-vision>

Nationalmuseum Jamtli är ett samarbete mellan Nationalmuseum Stockholm och det regionala museet Jamtli. Syftet är att nå ut med museets stora konstsamling till en större publik och samtidigt kombinera samlingen med Jamtlis pedagogiska verksamhet.

<https://www.jamtli.com/nationalmuseum-jamtli/>

Kabelfabriken är Finlands största kulturcentrum och ligger centralt i Helsingfors. I den gigantiska byggnaden finns tre museer, 10 gallerier, teatrar, konstskolor samt konstnärer, musikband och kreativa företag.

<https://www.kaapelitehdas.fi/sv/info>

Subtopia- det kreativa klustret i Alby startade som ett samverkansprojekt mellan Botkyrka kommun och staten genom den sk Storstadssatsningen i slutet av 1990-talet.

<https://www.subtopia.se/>

Drömmarnas hus i Malmö Ett kulturhus för barn och unga mitt i Rosengård. Startade i början av 1990-talet.

<https://www.drommarnashus.se/>

Långsiktigt engagemang, stabil organisation och aktivt nätverkande

VAD

Koppla samman din plats och organisation med nätverk och organisationer som kan stödja utvecklingsarbetet. Att bygga lokala, regionala, nationella och internationella nätverk för samverkan är av stor betydelse både ur ett verksamhetsmässigt och ekonomiskt perspektiv. Tillgång till ett nätverk och ändamålsenliga kontakter kan ibland vara helt avgörande för hur en verksamhet eller individ har utrymme att utvecklas.

NÄTVERK & KONTAKTER (ett urval)

Konstfrämjandet

<http://konstframjandet.se/>

Statens Kulturråd

<https://www.kulturradet.se/>

Kulturkontakt Nord

<https://www.nordiskkulturkontakt.org/sv/>

Svenska Institutet

<https://si.se>

Kulturbryggan

<https://www.konstnarsnamnden.se/kulturbryggan>

Postkodstiftelsen

<https://postkodstiftelsen.se/>

Allmänna Arvsfonden

<https://www.arvsfonden.se/>

Trans Europe Halles

<https://teh.net/>

Föreningen Norden

<https://norden.se/>

Konst Händer,
Jordbro kulturhus
(Bild: Statens konstråd)

Granby Winter garden,
Liverpool, UK
Assemble
(Bild: Dezeen)

Folkets hus och parker

<https://www.folketshusochparker.se/>

LEADER (Lokalt ledd utveckling)

<https://jordbruksverket.se/stod/lokalt-ledd-utveckling-genom-leader/det-har-ar-lokalt-ledd-utveckling-genom-leader>

UKM (Ung kultur möts)

<https://www.ukm.se/>

VAD

Lyssna och ta råd från de som redan gjort och gör nytt. Låt dig inspireras utan att kopiera. Utgå från den egna kontexten och förutsättningarna. Utöver alla de exempel som finns under andra rubriker finns även projekten Kreativa platser och Äga rum som genomförts med stöd från Statens Kulturråd och Statens Konstråd:

<http://www.e-magin.se/paper/1t47z45r/paper/1#/paper/1t47z45r/58>

<https://statenskonstrad.se/konst/konst-hander/>

HUR

Granby Four Streets Community Land Trust vill skapa ett blomstrande, levande blandat samhälle som bygger på befintlig kreativitet, energi och engagemang i samhället, där människor från alla samhällsskikt kan leva, arbeta och skapa.

<https://www.granby4streetsclt.co.uk/>

Mito's Acrobats,
Larche
(Bild: Abdelhamid Akhazan)

Lokala eldsjälar, aktivister, entreprenörer och medborgare utgör grunden i arbetet

VAD

Låt lokala eldsjälar, aktivister, entreprenörer och medborgare utgöra basen för det långsiktiga arbetet. En avgörande faktor för ett framgångsrikt utvecklingsarbete på en plats är att låta lokala drivkrafter få mandat och resurser att verka på platsen. Ett allt mer vanligt initiativ är att upprätta sk IOP (Idéburet offentligt partnerskap) mellan tex kommuner och idéburna organisationer för att stärka och utveckla en viss verksamhet på en plats.

HUR

The good talent i Botkyrka identifierar, stärker och lyfter unga talanger vars kapacitet och resurser ännu inte synliggjorts. Här sker samverkan mellan kommunen, det allmännyttiga bostadsbolaget och organisationen The good talent genom ett idéburet offentligt partnerskap.

<https://www.thegoodtalents.com/2020/06/12/nytt-partnerskap-med-botkyrka-kommun-och-botkyrkabyggen/>

Angered och Östra Göteborg stadsdelsförvaltning inledde 2016 ett treårigt idéburet offentligt partnerskap (IOP) med stiftelsen Berättarministeriet. Samarbetet ska göra det möjligt för barn och unga i socioekonomiskt utsatta områden att få stöd genom det kreativa och pedagogiskt utformade skolprogrammet genom Berättarministeriet.

<https://news.cision.com/se/berattarministeriet/r/berattarministeriet-etablerar-verksamhet-i-goteborg,c2170545>

Abdelhamid Akhazan har tränat barn och ungdomar i den marockanska staden Larache i cirkuskonst och akrobatik sedan 70-talet, I projektet Mito's Acrobats in Larache som görs i samarbete med Jordbro världsorkester och med stöd av svenska institutet stärks Mitos organisation, Gymnastics & Acrobatic Association in Larache (GAAL), så att nya ledare kan utveckla verksamheten och nå ännu fler barn och ungdomar.

<http://www.jordbrovarldsorkester.se/mitos-acrobats-in-larache/>

Kökets Torg,
Hallonbergen
(Bild: Elin Strand Ruin)

Commonspoly
(Bild: Karin Lekberg)

Norra Grängesbergsgatan,
Malmö
(Bild: NBGB-festivalen)

VAD

Använd erfarna kulturutövare, konstnärer och kreatörer i dialoger för att skapa långsiktiga relationer med de boende i stället för enbart experter eller konsulter.

HUR

Kökets torg- Hallonbergsplan är en mobil projektyta för dialog och matlagning och en permanent betongavgjutning av köken i områdets lägenheter. Kvinnogrupper från Hallonbergen och arkitekten Elin Strand Ruin har samverkat under flera år med stöd från bl a Fastighetsbolaget Balder, Marabouparken Konsthall och Kulturbryggan.

<https://www.studioelinstrandruin.se/>

Bomassan i Hökarängen är en invånardriven bomässa. Mässan drivs av Konsthall C och Hökarängens stadsdelsråd med stöd från bla ABF Stockholm, Svenska Postkodstiftelsen, Kulturbryggan och MUCF (Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor)

<http://www.bomassan.org/om-bomassan>

Commonspoly är ett spel om platsutveckling där du på ett lekfullt sätt bara kan vinna om du samverkar med andra.

<https://commonspoly.cc>

Norra Grängesbergsgatan ligger i Sofielund i Malmö och beskriver sig själva som en hyperlokal kulturförening som arbetar för att försvara kulturuttryck och främja yttrandefrihet. Varje år arrangerar man bl a NGBG-festivalen som syftar till att förena och svetsa samman grannskapet.

<https://www.ngbg.se/>

När den Norra stadsparken i Hovsjö, Södertälje skulle rustas upp etablerades pop-up kontoret **Arkitektkontoret Gäris**. Syftet var att låta unga tjejer delta i visionerna för att forma staden och de offentliga rum.

<https://landskapslaget.se/projekt/arkitektkontoret-garis/>

Dalston Eastern Curve Garden,
Dalston, London
(Bild: Dalston Eastern Curve Garden)

Urban Girls movement
(Bild: globalutmaning.se)

Slakthusområdet,
Stockholm
"Ett rum med utsikt"
(Bild: Carl Johan Erikson)

Dalston Eastern Curve Garden, utgörs av en trädgård, är en väl integrerad plats i Dalston's samhälle och ger många sociala, ekonomiska, miljömässiga fördelar för alla delar av den lokala befolkningen. Volontärens engagemang och aktivitetsprogrammen hjälper till att bryta ner hinder för engagemang i samhället, bekämpar social isolering och skapar goda förutsättningar för invånare, grannar och besökare att mötas.

<https://dalstongarden.org/the-garden-is-at-risk/>

Projektet växte fram genom ett Design for London 'Making Space in Dalston' initiativ som genomfördes av muf Architecture/Art och J&L Gibbons landscape architects m.fl.

Genom en process med engagemang, kontinuerlig återkoppling, utforskades hållbara strukturer parallellt med designsträvanden för att utveckla en hållbar design som mötte lokala behov.

https://issuu.com/mufarchitectureartllp/docs/making_space_big

”Planera en stad för flickor – och den kommer fungera för alla.” Det är tanken bakom tankesmedjans initiativ **#UrbanGirlsMovement**, startades under 2017. Initiativet är samverkansplattform för aktörer som utgår från flickors uppväxtvillkor och unga kvinnors behov i stadsutveckling. Syftet är att främja en utformning av städer som är inkluderande och hållbara för alla.

<https://www.globalutmaning.se/urbangirlsmovement/>

<https://www.globalutmaning.se/urbangirlsmovement-blir-urbangirlscube/>

R-URBAN är en bottom-up-strategi som undersöker möjligheterna att förbättra kapaciteten för stadsresiliens genom att införa ett nätverk av boendedrivna anläggningar för att skapa samband mellan viktiga verksamhetsområden (ekonomi, bostäder, urbant jordbruk, kultur).

<https://r-urban-wick.net/>

VAD

Gör en grundlig inventering av vilka verksamheter som finns på den lokala platsen. Skapa en gemensam plattform för dem att verka från och se till att skala upp det som fungerar bra och bjud sedan in andra aktörer som kan och vill vara med att bidra till utvecklingen.

Ställbergs gruva,
Ställberg
(Bild: Ställbergs gruva)

Not Quite,
Fengersfors
(Bild: Not Quite)

Mannaminne,
Häggvik
(Bild: Mannaminne)

HUR

Kulturlivsundersökningen i Slakthusområdet lyfter fram befintliga kulturaktörer i området och deras syn på den pågående omvandlingen samt hur staden kan planera en stadsdel med inriktning på bostäder, handel och kultur.

<https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/utredningar-och-rapporter/kultur-och-stadsutveckling/slakthusområdet---en-kulturlivsundersokning.pdf>

Ett rum med utsikt är ett konstnärligt arbete i och om Slakthus- och Globenområdet.

<http://www.etttrummedutsikt.net/>

VAD

Söka platsens Genius loci (platsens själ) och synliggör den genom både aktiviteter och konkreta installationer/märkesbyggd/scener etc. Ett lokalt ägande och stolthet.

HUR

Not Quite har sina lokaler i det gamla bruket i Fengersfors, en by i Dalsland. Not Quite är en plats och ett nätverk för konstnärer, hantverkare och formgivare. Här finns utställningsytor, café och butik. Platsen har blivit en av de mest besökta i bygden under de senaste åren och också smittat av sig på andra initiativ i regionen.

<https://www.notquite.se/>

Ställberg gruva och Non-Existent Center ägs och drivs av elva personer med bakgrund inom dans, musik, teater, snickeri, formgivning, litteratur, arkitektur, psykologi, journalistik och konst. Föreningen bakom Ställbergs gruva bedriver konstnärlig, kulturell och social verksamhet vars utgångspunkt är gruvan med obegränsad omnejd.

<https://www.stallbergsgruva.se/>

Mannaminne ligger på Höga Kusten och är skapat av konstnären Ander Åberg. Hans syfte med platsen var att visa hur allt hänger samman. Kulturen beror på historien, tekniken och influenser från när och fjärran.

<https://www.mannaminne.se/index.html>

Manifatture Knos,
Lecce
(Bild: Manifatture Knos)

Korogocho Streetscapes
Nairobi, Kenya
(Bild: Korogocho Streetscapes)

Mossutställningar,
Stockholm
Loulou Cherinet presenterar verket
Wild Beyond på Eldmarknaden,
(Bild: Jana Eriksson)

Tillgång till fysisk plats som får och kan utvecklas i samverkan mellan platsens intressenter

VAD

Se till att det finns platser som får och kan utvecklas. Låt även det ickeplanerade vara en del av utvecklingen. Arbeta med metoden placemaking för att uppmuntra spontana, lokala och tillfälliga aktiviteter.

NÄTVERK OCH KONTAKTER (ett urval)

Det finns flera organisationer som arbetar med sk placemaking. Några är mer eller mindre etablerade i Sverige och flertalet arbetar över nationsgränser:

<https://placemaking-europe.eu/listing/anna-sommardal>

<https://trygga-reser.org/placemaking-in-the-nordics>

<https://futureplaceleadership.com>

<https://www.placemakingplus.com/projecten-1>

<https://stipo.nl/case/european-placemaking-network/?lang=en>

Korogocho Streetscapes i Nairobi, Kenya, är ett urbant laboratorium där olika aktiviteter blir verktyg i en stadsomvandlingsprocess. Projektet arbetar med kopplingen mellan offentliga rum, demokrati och kultur och syftar till att förändra gaturummets användande.

<https://www.arkitekturutangranser.se/vart-arbete-2/vart-arbete/korogocho-streetscapes>

<https://landskapslaget.se/projekt/placemaking-week-nairobi/>

<https://korogochostreetscapes.com/>

Manifatture Knos i Lecce är lokaliserad i en nedlagd teknikskola och har sedan 2006 utvecklats i gemenskap mellan boende i området och kulturaktörer. Utmärkande för verksamheten är att den förvandlar övergivna ytor i staden till grönskande oaser och kulturella mötesplatser. <https://www.manifattureknos.org/knos/>

Mossutställningar Mossutställningar är en ideell förening som grundades 2004 med syftet att nyttja stadens tomrum för konstnärlig praktik och tänja på begreppet offentlig konst. Varje enskilt projekt finansieras genom diverse anslag och samarbeten.

<http://www.mossutställningar.com/>

Jubileumsparken,
Göteborg
(Bild: Jubileumsparken)

Levande Stockholm
sommartorg och gator,
Stockholm
(Bild: Levande Stockholm)

Smart kreativ stad,
Stockholm
(Bild: Film
Capital Stockholm)

Smart kreativ stad är ett EU-projekt med fokus på rörlig bild, digital media, innovation och stadsutveckling i Stockholmsregionen. Projektet drivs av Film Capital Stockholm i samarbete med medlemmar och partner inom ett brett spektrum av branscher. Film Capital Stockholm är huvudstadsregionens filmfond.

<https://smartkreativstad.com/>

Jubileumsparken Bastun i Jubileumsparken är en av en serie olika prototyper som sedan 2014 utvecklades i Frihamnen. Göteborg Stad inledde ett nytt sätt att stadsutveckla, då de lät medborgare successivt inta området och göra det till sitt.

<https://stadsutveckling.goteborg.se/projekt/jubileumsparken/>

VAD

Idag finns “snabba pengar”-system i flera kommuner för unga människor att skapa kulturaktiviteter. I Stockholm heter det t ex “En snabb slant” och i Botkyrka “Drömdag”. En liknande lösningen skulle kunna kopplas på för temporära insatser vid stadsutvecklingsprojekt för att genomföra sk placemaking. Här kan byggherrar, fastighetsägare, kommuner m fl samverka för att skapa en god ekonomisk plattform. En slags såddfinansiering kopplat till platsens fysiska utveckling.

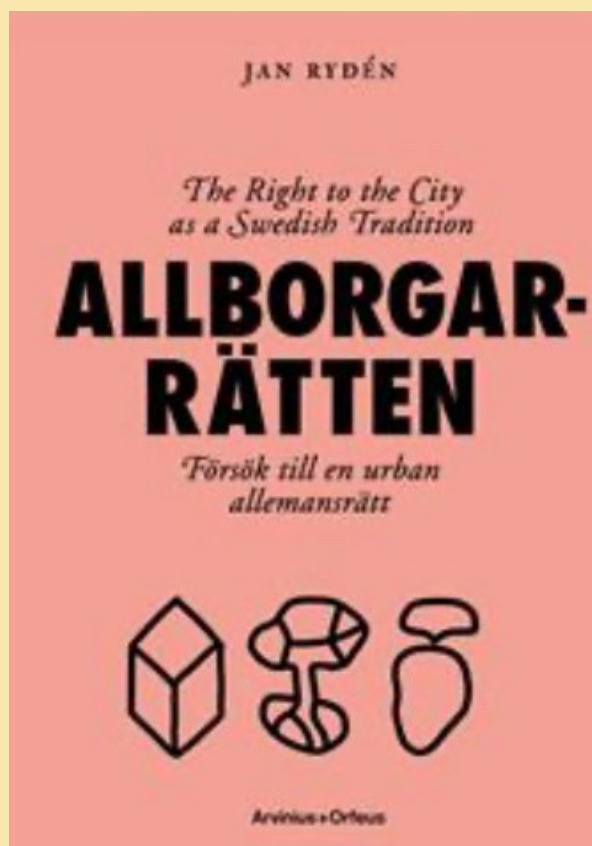
HUR

Levande Stockholm har sedan några år tillbaka etablerat sommartorg och sommargator i Stockholm. Det är företrädesvis staden och inte enskilda aktörer som planerar och genomför platsutvecklingen. Liknande försök har påbörjats med vintertorg/vintergator. Likartade exempel finns i flera svenska städer.

<https://trafik.stockholm/gator-torg/levande-stockholm/>

Kreativa Fonden i Botkyrka, med 550 000 kr i potten, är ett sätt att stötta projekt som bidrar till utvecklingen i Botkyrka. Du behöver inte bo i Botkyrka för att söka men idén ska stärka botkyrka som kreativ plats och projektet ska äga rum i Botkyrka och involvera botkyrkabor

<https://www.botkyrka.se/bibliotek--kultur/stipendier-och-stod/kreativa-fonden.html>

Allborgarrätten,
bokomslag av
Jan Rydén

VAD

Undanröj strukturella hinder att nyttja det offentliga rummet genom att utveckla ett system för att snabbt kunna hyra offentliga platser. (Det borde vara lika enkelt att hyra en plats tillfälligt som det är att parkera bilen via ett app-tryck.) I Stockholm har en handbok utvecklats för att underlätta för den som vill genomföra aktiviteter i det offentliga rummet. Lokala överenskommelser och lösningar kan också ses över och utvecklas i samförstånd.

HUR

“Handbok i medborgardriven stadsutveckling” är utgiven av Stockholms stad och Fastighetsägarna.

<https://www.fastighetsagarna.se/fakta/broschyrer-och-faktablad/ovrigt/handbok-i-medborgardriven-stadsutveckling/>

Allborgarrätten av Jan Rydén är en inspirerande konstbok om hur vi i Sverige vet hur vi ska uppföra oss i skog och mark (genom allemansrätten) men är mer osäkra i det urbana landskapet. Författaren beskriver hur vi saknar en kodifierad urban sedvänja kring våra friheter, rättigheter och skyldigheter i stadslandskapet.

<http://konstframjandet.se/projekt/ljud-i-porten/allborgarratten-jan-ryden/>

Teatern under bron har utvecklat en flytande kulturscen under brovalvet vid Liljeholmshamnen. Tanken är att enkelt kunna förflytta sig mellan de olika stock-holmarna.

<https://www.stockholmdirekt.se/nyheter/har-far-stockholm-en-ny-flytande-kulturscen/reptfp!VKReWkZx7KfQvgnyufqow/>

**Demokratifestival
i Hovsjö för alla**
(Bild: Karin Lekberg)

**Kultur-Camping
på Hisingen**
(Bild: Hisingens
kulturskola)

Ursinnig festival i Jörn
(Bild: Ursinnig Festival)

VAD

Planera in lokala, gemensamma aktiviteter, marknader, festivaler, loppisar, knytkalas under året och placera dem på platser som upplevs som att “alla och ingen äger”

HUR

127 Festivalen i Skärholmen

<https://www.facebook.com/127festivalen/>

Ursinnig festival i Jörn, “Finns det ingen som kan lyssna på oss. Jag tror att jag blir tokig”. Byn Jörn avfolkas och det sker ständigt neddragningar. Projektet skapades ur en frustration att inte bli lyssnad på.

<http://ursinnig.nu/>

Kultur-Camping i Biskopsgården, En lokal festival som samlar lokala musiker, författare, konstnärer med flera.

<https://www.facebook.com/events/friskv%C3%A4derstorget/kultur-camping-p%C3%A5-friskv%C3%A4derstorget/211649556364932/>

Demokratifestivalen Hovsjö för alla arrangeras sedan 2017 av Hovsjö Forum. Syftet är att skapa en folkfest och ett forum för medborgare att träffa politiker och andra aktörer som arbetar i demokratins anda

<https://www.sodertalje.se/nyheter/demokratifestivalen-hovsjo-for-alla/>

Råby Planet Festival genomförs i Råby i Västerås sedan 2017. Det är både ett spel och festival där en stor boll är inblandad! Festivalen leds av Konstfrämjandet i Västerås i samverkan med Västerås kommun och Västerås konstmuseum.

<http://vastmanland.konstframjandet.se/aktuellt/raby-planet-festival/>

ÖFK- Östersunds
fotbollsklubbs
kulturakademi,
Östersund
(Bild: ÖFK)

Wall Street Nacka,
Nacka
(Bild: Wall Street Nacka)

VAD

Curera fri konst i det offentliga rummet. Oftas planeras alla ytor "färdigt". Låt mellanrummen få utvecklas mer fritt. Tillgängliggör öppna processer snarare än färdiga verk. Skapa platser som snabbt kan ställas om och som har basbehoven täckta (vatten och avlopp, el, tillfarter för tillfälliga etablering) för t ex gatuartister.

HUR

Wall street Nacka är en internationell muralmålningfestival som bjuder in konstnärer och kreatörer från hela världen att delta i förvandlingen av det offentliga rummet och skapa ett gigantiskt utomhusgalleri

<https://www.wallstreetnacka.com/about>

I samverkan mellan Subtopias ungdomsverksamhet DIT (Do it together), Botkyrkabyggen och Botkyrka kommun får sommarjobbare möjlighet att förändra sina gemensamma utemiljöer tillsammans med de boende genom exempelvis muralmåleri.

<https://mitti.se/nyheter/betongvagg-forgyllt-meter/?omrade=botkyrkasalem>

VAD

Skapa sammanhang för kulturen och konsten. Det kan tex betyda att fastighetsägare, samhällsservice, handlare och kulturaktörer samverkar och genomför aktiviteter tillsammans. Utan sammanhanget uteblir ofta den fulla effekten och det blir inte heller hållbart över tid. Saknas sammanhang kan ett slags faddersystem mellan lokala aktörer skapas.

HUR

Biblioteket i Kista korades 2015 till världens bästa bibliotek. För kistaborna är biblioteket i Kista galleria en viktig mötesplats med stor potential att utvecklas.

<https://mitti.se/nyheter/kista-bibliotek-ar-bast-i-varlden/?omrade=kista>

ÖFK- Östersunds fotbollsklubbs kulturakademi har som syfte att verka på andra arenor än fotbollsarenan och därigenom vinna fler matcher både på och vid sidan av fotbollsplanen. Kultur är en viktig del i samhällsbyggandet, en grund för demokratisk ordning och karaktärsdanande som stärker självkänsla och självförtroende hos individen.

<https://ostersundsfk.se/csr/kulturakademi/>

Festival of Toil 2017,
Ruskin Square, London
(Credit: muf architecture/art, Stanhope and Schrodgers m.fl.)

Stockholmsverken de gamla industrikvarteren vid Södra stationsområdet på Södermalm i Stockholm genomgår en omvandling som lockar till sig allt fler konstnärer och kreatörer. Under 2019 genomfördes pop-up utställningen Monopol X Stockholmsverken som genom spel, data, teknik och arkitektoniska element speglar hur ett historiskt industrikvarter förvandlas till en innovativ plats där idéer och företag växer.

<https://www.stockholmdirekt.se/nyheter/stockholmsverken-oppnar-for-tillfallig-konst/repjd!a0Q@f6mPxaE@wRfUIyJxQ/>

Festival of Toil 2017, genomfördes som en Action Research projekt för att etablera konststrategin för Ruskin Square i Croydon. I uppdrag för Stanhope Schrodgers, undersöktes vilken form ett samtida konstverk för Ruskin Square kan ta.

Co-produced av Muf architecture/art, Blue Touch Consultancy and Lives not Knives

<http://www.local-legends.org/people/2017/6/26/xcvxc>

<http://www.ruskinsquare.com/create/>

VAD

Bjud in lokala kulturaktörer till lokala näringslivsråd och företagarföreningar.

HUR

FUN- Farsta utveckling och näringslivsråd har funnits sedan 2011 och har flera aktiv företagarförening och ett råd i stadsdelen som är kopplat till den lokala stadsdelsnämnden. Konst- och kulturaktörer ingår i föreningarna och deltar i det gemensamma utvecklingsarbetet.

<https://start.stockholm/om-stockholms-stad/organisation/stadsdelsforvaltningar/farsta/>

<https://fgs.nu/farsta>

Business region Göteborg har sedan 2000-talets början arbetat aktivt och framgångsrikt med att stödja kulturella och kreativa organisationer och näringar samt kluster- och innovationsutveckling.

<https://www.businessregiongoteborg.se/sv/branscher-i-fokus/kulturella-och-kreativa-naringar>

Dieselverkstaden, Nacka
(Bild: Dieselverkstaden)

Tensta konsthall,
Stockholm (Bild: Tensta konsthall)

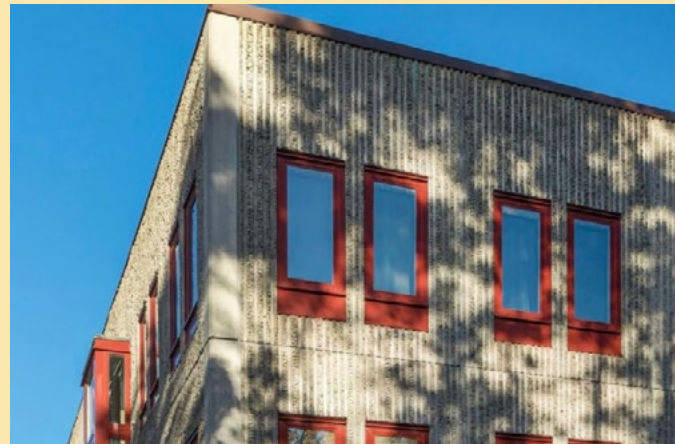
Skärholmens Centrum,
Stockholm (Bild: Skärholmen Centrum)

Farsta Centrum,
Stockholm (Bild: Farsta Centrum)

Trappan i Vällingby,
Stockholm (Bild: Vällingby Centrum)

Telestaden,
Stockholm (Bild: Telestaden)

VAD

Arbeta för en större blandning i centrumanläggningar, gallerior och shoppingcenter så att de mer fungerar som stadsdelscentrum med ett innehåll av service, handel, boende, kultur, grönytor/trädgårdar och utbildning.

HUR

Skärholmens centrum med bl a Kulturhuset stadsteaterns scen och kulturhus, bibliotek, Röda korsets folkhögskola, föreningen Folk i Skärholmen och Skärholmens islamiska kulturförening
<https://www.skholm.se/>
<https://kulturhusetstadsteatern.se/Skarholmen/>

Vällingby centrum med bibliotek, filmstad, Gnarlys market, Kulturhuset stadsteatern, kulturskola, Folkets hus och kontorshotellet/co-workingtan See you at work.
<https://vallingbycentrum.se/kulturellingby/>

Farsta centrum med bl a kulturskola, scenen Fanfaren, Filmklubb Fanfaren, bibliotek, kulturcafé, musikstudior i Tubens ungdomsgård.
<https://www.farstacentrum.se/>

Tensta Centrum med bl.a med Tensta Konsthall. En internationellt erkänd konsthall med stark lokal förankring sedan 22 år tillbaka.
<https://www.tenstakonsthall.se>

Sickla köpvarter med Dieselverkstaden som inhyser bibliotek, scener, biografer och galleri. Utbildningsgallerian med Stockholms designgymnasium och musikgymnasiet Rytmus. Klätterverket och Formalinfabriken samt ett antal mindre hantverks- och designbutiker/ateljéer.
<https://www.sickla.se/uppleva/>

Förklädesbutiken,
Stockholm fanns under en period i
Telestaden i Farsta
(Bild: Förklädesfabriken)

Formalinfabriken,
Nacka
(Bild: Formalinfabriken)

Croydon Arts Store,
Croydon
i ett köpcentrum i Croydon
(Bild: Croydon Arts Store)

VAD

Fokusera på att avvika från övriga platser/handelsplatser i möjligaste mån och sätt fokus på det lokala och unika. Använd konstnärer och kreatörer för att fånga och gestalta detta unika.

HUR

Croydon Arts Store har tillfälliga lokaler (en fd möbelaffär) i shoppingcentrat Whitgift i Croydon. Mötesplatsen har uppstått i samverkan mellan lokalbefolkningen och ett antal konstorganisationer. Fokus ligger på att låta barn och unga få möjlighet att uttrycka sig visuellt och konstnärligt.

<https://www.croydonartsstore.art/>

Re:tuna i Eskilstuna är världens första återbruksgalleria. Gamla saker tas tillvara och får nytt liv genom reparation och upcycling.

<https://www.retuna.se/om-oss/historien-om-retuna/>

Telestaden i Farsta är ett av södra Stockholms största bostadsprojekt och är en del av Telias fd lokaler. Stora delar av området är kulturminnesmärkt och Ikano och Rikshem har valt att ge plats åt konsten och kulturen genom etablering av KKV (Konstnärernas kollektivverkstad), produktionshuset Site och Cristina Capriolis danskompani. Under en period våren 2020 fanns Förklädesfabriken (tillverkning av skyddsutrustning maa C-19) på plats i Telestaden.

<https://www.telestaden.se/>

VAD

Ge plats för gemensamma kontorsutrymmen, verkstäder, up-cyklingsbutiker och andra produktionsplatser som kan nyttjas av lokalbefolkningen. Uppmuntra även aktiviteter och funktioner där delning och deläggande kan ske.

HUR

Formalinfabriken i Nacka med bl a nätverket Konstgjord. I byggnaden finns gemensamt kök och större ytor som kan samnyttjas.

<https://www.nobelberget.se/livet/formalinfabriken/>

PMQ,
Hongkong
(Bild: PMQ)

Cirkus Cirkör,
Alby, Botkyrka.
(Bild Christina Simpson)

Blivande,
Frihamnen i Stockholm.
(Bild: Blivande)

PMQ ligger i Hong Kong och består av en blandning av butiker, restauranger, verkstäder, produktionslokaler, gallerier, utbildningar och scener.

<https://www.pmq.org.hk/>

Stockholm Makerspace är en plats som samfinansieras genom sina medlemmar. På plats finns 3D-printrar, elektronikrustning, laserskärare, svets och dedikerade rum för spray/målning, bioteknik, sömnad, trä och metall.

<https://www.makerspace.se/>

Blivande är ett Co-Creationyta i Frihamnen i Stockholm. Det är ett slags makerspace men där även det sociala och samhällsnyttiga är i fokus. Blivande var en av initiativtagarna till Förklädesfabriken som tillverkade skyddsutrustning maa C-19.

<https://www.blivande.com/>

Ge plats för en "dragare" som lockar till sig både människor och verksamheter

VAD

Se till att erbjuda en sk "dragare" plats och goda förutsättningar att utvecklas. Viktigt är att denna dragare tillför innehåll/utbud som skapar värden på platsen och för dess invånare. En "dragare" lockar ofta till sig andra aktörer så att en kritisk och innovativ massa kan skapas. Se till att uppnå en bra och balanserad blandning av aktörer och verksamheter. Vissa verksamheter kan också vara av mer temporär karaktär.

HUR

Cirkus Cirkör i Alby/Botkyrka lade grunden för utvecklingen av klustret Subtopia i Alby, Botkyrka.

<https://cirkor.se/>

<https://www.subtopia.se/>

Camden Town Unlimited,
London
(Bild: Camden Town Unlimited)

Saltet på Ringön,
Göteborg
(Bild: Saltet på Ringön)

Verket i Avesta,
Avesta
(Bild: Verket i Avesta)

Doctor Martens Boot Room,
Camden Town, London
(Bild: Doctor Martens Boot Room)

Folk i Skärholmen,
Stockholm
(Bild: Folk i Skärholmen)

Fisksätra Folkets Hus,
Nacka
(Bild: Fisksätra folkets hus)

Saltet på Ringön (Göteborg) ligger i ett småindustriområde som numera också delas med ett antal kulturaktörer och kreatörer.

<https://www.saltet.org/>

Doctor Martens Boot Room, ligger i Camden i London och är en kombinerad skobutik och klubbscen. Klubblokalen rymmer bara 60 personer. Det är gratis inträde och även dryck är sponsrat av två större varumärken.

https://www.drmartens.com/uk/en_gb/dmsbootroom

Camden Town Unlimited, är ett affärsförbättringsdistrikt i Camden. Det är en välgörenhetsorganisation som erbjuder gratis arbetsyta för entreprenörer genom att ta tillbaka tomma byggnader under tiden. Collective har som uppgift att behålla Camden Towns förmåga att vårda innovativa företag. De har förvaltat över ett dussin fastigheter i centrum och har stött mer än 500 företag.

<https://www.camdentownunlimited.com/>

Nya Rågsveds folkets hus, som ligger i Rågsveds centrum och är en central mötesplats i stadsdelen.

<https://www.nyaragsvedsfolketshus.se/>

Fisksätra Folkets hus, är ett nav för positiv utveckling i stadsdelen och lockar till sig olika aktörer som vill samverka. Med början i Fisksätra är ett exempel på projekt där många parter samarbetat under en längre tid med stöd från bl a Statens kulturråd

<http://fisksatrafolketshus.se/webb/>

Folk i Skärholmen, är en mötesplats där människor kan träffas, nätverka, skapa kultur och utvecklas tillsammans. Här finns möteslokaler, ateljé, scen och snart även danssal och musikstudio.

<https://folkiskarholmen.se/>

Verket i Avesta, är ett inlevelsemuseum och mötesplats med en mix av historia, konst och teknik

<https://verket.se/om-verket/>

Kummelholmen,
Stockholm
Installation av Patrik Qvist
(Bild: Kummelholmen)

Kummelholmen i Värberg, är en fd panncentral som omvandlats till en mötesplats med konst i fokus. Ambitionen är att erbjuda en livfull kulturell träffpunkt med lokal, nationell och internationell anknytning.

<http://kummelholmen.se/#hem-section>

VAD

Uppmuntra till större blandning av verksamheter sk “mixed use”. Särskilt i ytterstaden är verksamheter ofta separerade. I samma kategori hör att nyttja befintliga lokaler på ett mer effektivt sätt över dygnets alla timmar (24/7), vilket också skulle skapa större samverkan och minska eventuell lokalbrist. Utveckla en lokal modell för hur man kan arbeta både med mixed use och 24/7.

HUR

Vakansa, är en organisation som matchar lediga lokaler med behov hos föreningar, kulturaktörer och civilsamhället i stort.

<https://vakansa.se/>

Resurseffektiva lokaler i Sverige - lokaldelning som norm är en branschrapport från IVA (Ingenjörsvetenskapsakademien) med fokus på resurseffektivitet och cirkulär ekonomi.

<https://www.iva.se/publicerat/ny-rapport-fran-iva-sa-ska-sverige-bli-varldsledande-i-resurseffektivitet-och-cirkular-ekonomi/>

VAD

Utveckla och modernisera hyreslagen vad gäller momsregler, uppsägningar, besittningsskydd och relationen mellan vad som är bostäder respektive verksamhetslokaler. Uppmuntra delningslösningar genom förändringar i PBL (plan- och bygglagen) så att en större funktionsblandning kan uppnås.

HUR

Stena fastigheter har tillämpat sk relationsförvaltning i två decennier. I praktiken innebär det att fastighetsbolaget driver frågor som är bra för området och människorna som bor och jobbar där. Utifrån behovet genomförs sedan aktiviteter i samverkan med de lokala aktörerna. Ett exempel på detta är Sköndalsgården i stadsdelen Sköndal i Stockholm

<https://www.stenafastigheter.se/stena-fastigheter/relationsforvaltning/>

<http://www.skondalsgarden.se/wp/>

The Wanas Foundation - Wanås
Konst
Nathalie Djurberg Hans Berg -
In Dreams 2016
(Foto:Mattias Givell 03)

Fastighetsbolaget Trianons, samarbete med Yalla Trappan (café- och cateringverksamhet) i Malmö görs inom ramen för den hållbara hybridobligationen som emitterades 2019 med sociala och gröna mål. Fokusområden är att satsa på jobbskapande åtgärder för de egna hyresgästerna och konkreta insatser för ökad trivsel i bostadsområdena. Inom ramen för detta ganska nya sätt att investera i social och grön hållbarhet borde det finnas möjlighet att undersöka utrymmet för “kulturobligationer”. <https://news.cision.com/se/fastighets-ab-trianon/r/yalla-trappan-och-trianon-i-nytt-langsiktigt-samarbete,c3109394>

VAD

Fortsätta att utveckla metoder för att mäta andra värden än ekonomi och undvika att transponera dessa värden enbart till ekonomiska termer. Utveckla metoder för att följa upp och formulera indikatorer för kultursektorn.

HUR

Unesco CULTURE 2030, är tematiska indikatorer med koppling till de 17 globala målen. <https://whc.unesco.org/en/culture2030indicators/>

The Value of Cultural Institutions - Measurements and Descriptions, är en avhandling av John Ambrecht vid Handelshögskolan i Göteborg. Metoderna i avhandlingen sätter ett värde på sociala, kulturella och hälsorelaterade värden som kultur skapar och ger ett samhällsekonomiskt perspektiv, baserat på individernas upplevda värde. Vara konserthus, Nordiska Akvarellmuseet i Skärhamn och festivalen Way Out West har utgjort grunden i hans studier. https://handels.gu.se/om_handelshogskolan/press/pressmeddelanden/nyheter-detalj/ekonomisk-forskning-visar--kulturen-ar-var-d-mer-an-det-vi-betalar.cid1128807

Kulturkalkylen, i Stockholm arbetades fram under 2019 i samverkan mellan Stockholms stad och analysföretaget Evidens. Att mäta kulturens samhällsnytta har blivit allt vanligare på flera håll. <https://www.spacescape.se/project/kulturkalkylen/>

Rapporten Kulturens värde och sociala effekter, av Klas Grinell har som mål att utveckla redskap som kan skapa större kännedom om kulturens värden och sociala effekter, och utveckla argument och belegg för att det är verksamt att lägga offentliga medel på kultur. https://goteborg.se/wps/wcm/connect/93580f63-f918-4514-8f0c-e84d6ff3cf83/Kulturens+va%CC%88rde+och+sociala+effekter_Klas+Grinell.pdf?MOD=AJPERES

Röda Sten Konsthall,
Göteborg
(Bild: Röda Sten konsthall)

Finn och engagera en gränsgångare som en motor som samordnar, driver på, skapar förutsättningar och stödjer programmeringen

VAD

Ge plats och utrymme för att engagera en slags motor och/eller gränsgångare som kan samordna, driva, skapa förutsättningar och arrangera/programmera. Denna person/organisation är närvarande på platsen och delaktiga i den gemensamma och långsiktiga utvecklingen. Det som utmärker det vi kallar gränsgångare är att den kan röra sig mellan olika logiker/verksamheter och förstå hinder, men också medverka till att hitta lösningar för att komma vidare.

HUR

Det finns ett flertal verksamheter och platser som jobbar med gränsgångare/brobyggare/intermediärer för att skapa en aktiv och långsiktig samverkan.

Till exempel, **Konstgjord** i Sickla, **Subtopia** i Alby, **Röda Sten** och **Saltet på Ringön** i Göteborg, **NAV** i Nacka, **Folkets Husby**, **Fisksätra Folkets hus** och många fler kan adderas till listan.

Public Practice, är en ideell organisation grundat 2017 av Greater London Authority och stöds av sex såddfonder bestående av partners från olika delar av den offentliga och privata sektorn.

Det huvudsakliga målet är att transformera statusen av den offentliga servicen, och stötta dem som jobbar i den att visa vägen. Det funkar genom skapandet av unika professionella anställningsprogram, specifikt anpassade för de som jobbar med gestaltad livsmiljö och dess offentliga myndigheter.

<https://www.publicpractice.org.uk>

Landskapslagets
Hackathon,
Stockholm
(Bild: Landskapslaget)

Cirkusmania,
Stockholm
(Bild: Klara G)

Börja GÖRA! Utveckla verksamhetens riktning, visioner och strategier genom prototyper och skala upp där det fungerar.

VAD

Använda till exempel metoden “design thinking” för att jobba processinriktat - där bygger du prototyper som du kan skala upp och ner allt utifrån hur saker fungerar. Börja småskaligt för att sedan skala upp eller ner. Genom att GÖRA fyller du också på din riktning och strategi som pekar ut vägen framåt och vidare. Detta skapar också möjligheter att jobba organiskt även om du har övergripande mål.

HUR

Stockholmsregionens cirkusfestival **Cirkusmania** började som ett tvådagarsevenemang 2009 då några studenter på Dans- och cirkushögskolan bad Subtopia om hjälp att nå ut med sina akter och föreställningar till bokare och scener. Fram till 2018 växte branschevenemanget till att bli norra Europas största och under 2019 togs nästa steg mot en cirkusfestival öppen för allmänheten i Stockholmsregionen.

<https://cirkusmania.se/>

<https://www.subtopia.se/utvecklas/cirkus/subcase/>

Landskapslagets **Hackathon 2019 The future of Urban Living** var ett tvärdisciplinärt event med studenter från hela Sverige. Under hackathonet deltog även ett antal experter och inbjudna föreläsare som strax efter eventet bildade plattformen SKALK (Södertörns högskola, Forskningscentrat Reinvent, Kollektivet livet, Add on Ed, Landskapslaget, Koncept arkitektur & design). Denna konstellation sökte sedan medel från Vinnova och det är resultatet av denna finansiering som du just nu håller i din hand. För oss är det dags att ta nästa steg och skala upp verksamheten genom fysiskt görande!

<https://landskapslaget.se/projekt/landskapslaget-hackathon-2019-the-future-of-urban-living/>

CreArtive,
Sverige
(Bild: CreArtive)

NAV Sweden,
Nacka
(Bild: NAVSweden)

Bling
Årets Selma 2020,
Stockholm
Womenisa och Bling
(Bild: Womenisa Kista)

Changers Hub,
Alby
(Bild: Changers Hub)

Säg JA till initiativ! Låt arbetet utvecklas organiskt och fånga upp lokala intressen och idéer.

VAD

Uppmuntra medarbetare i den offentliga verksamheten och/eller privata näringslivet att utveckla en “Ja, låt oss prova....”- anda. Som en slags devis/motto för att agera på ett nyfiket, öppet, modigt, djärvt och handlingskraftigt sätt. Detta förhållningssätt ger dig möjlighet att arbeta organiskt och flexibelt. Skapa också en organisation/enhet att hänvisa projektidéer som uppfattas som “icke möjliga”, ovanliga, krångliga eller riskfyllda. En slags landningsbana för det som ännu inte provats. Det är bland dessa idéer som de mest nytänkande och innovativa förslagen brukar finnas.

HUR

CreArtive är ett nätverk för Sveriges inkubatorer för konst och kreativa näringar.

<https://www.creativesweden.se/>

Changers hub är ett innovationshus i Alby, Botkyrka samt en hub vid Stureplan. Utöver co-workingspace erbjuds kurser, inspirationsföreläsningar, events och idécoachning. Visionen är att demokratisera framgång så att alla unga får samma möjligheter att förverkliga sina idéer och påverka sin framtid oavsett startsträcka.

<https://www.changershub.se/>

Bling startade 2014 i Kista som en reaktion på entreprenöriell segregation och som en kraft för att driva positiv samhällsförändring samt motverka utanförskap. Bling erbjuder affärs- och innovationsrådgivning, seminarier, IT-stöd och workshops för den som vill driva och utveckla företag och ideer. Idén är också att utbilda ledare som i sin tur utbildar nya ledare.

<https://www.blingstartup.se/>

NAV Sweden driver och utvecklar en öppen infrastruktur med nätverk och mötesplatser för hållbar samhällsutveckling, innovation och lärande. NAV finns i Nacka och samverkar med myndigheter, näringsliv, akademi och civilsamhälle.

<http://navsweden.se/>

Klump Subtopia,
Alby
(Bild: Klump Subtopia)

Xplot,
Lund
(Bild: Xplot)

Brewhouse, Göteborg

Brewhouse,
Göteborg
(Bild: Brewhouse)

Xplot är en inkubator och ett starthus i Lund som vill göra det enklare för stora och små ideer att komma i bruk.

<https://www.xplot.se/>

Klump Subtopia är en kulturinkubator och en arbetsplats för innovation och idéer i klustret Subtopia i Alby, Botkyrka. Här arbetar entreprenörer med att utveckla sina visioner till hållbara företag och verksamheter inom kulturella, sociala och kreativa näringar.

<https://www.subtopia.se/utvecklas/inkubator-klump-subtopia/>

Site Sweden är ett produktionshus och en konstnärlig plattform för professionell samtida scenkonst med fokus på dans. Site finns i nyrenoverade lokaler på Konstverket i Telestaden, Farsta.

<https://sitesweden.se/>

Transit kulturinkubator ligger vid Konstfack vid Telefonplan i Stockholm och ger stöd och plats för frilansande konstnärer. Genom ett utvecklat och utmanande konst- och kulturutbud är man en del av ett öppet och inkluderande samhälle.

<https://transitsthlm.se/>

Expression Umeå är en företagsinkubator som möjliggör utveckling av kreatörer och deras kulturella, kreativa och konstnärliga företag.

<https://expressionumea.se/>

Brewhouse i Göteborg inhyser ett 60-tal företag inom kreativa branscher och erbjuder inkubatorsverksamhet och är en öppen musikscen för alla göteborgare. Brewhouse startade på initiativ av Business region Göteborg och drivs som en ideell förening.

<https://brewhouse.se/om-brewhouse/>

Kulturens kraft och platsens förutsättningar

Kultur i teori och som begrepp

Vad menar vi med kultur?

Kultur har i litteraturen beskrivits som ett av de mest komplicerade begrepp som vi har. Johan Forsnäs visar exempelvis i sin bok *Kultur*¹ på fyra olika sätt att se på kultur som på många sätt överlappar varandra. I vårt projekt tar vi fasta på kultur framförallt ur ett antropologiskt och estetiskt perspektiv. (Förutom dessa sätt att se på kultur beskriver Johan Forsnäs kultur dels som odling, främst ur jordbruksperspektiv men även som själslig eller intellektuell odling och dels som meningsproduktion.) Med ett antropologiskt perspektiv betonas vårt sätt att leva, våra gemensamma värderingar, vår livsstil och våra livsformer. Sådant som till exempel påverkas av var vi bor, hur vi bor och vilka människor vi möter i vardagen. Vårt andra huvudperspektiv, det estetiska kulturbegreppet, är mer avgränsat och kanske tydligare. Vi pratar då om konst i olika former som musik, film, litteratur, dans, teater osv. Det är ett kulturbegrepp nära den romantiska föreställningen kring konst som slog rot under 1800-talet och som såg konst som ”ett särskilt slags mänskliga artefakter som höjer sig över den vardagliga nyttan ut i en symbolisk sfär av fiktion och fantasi.”² Det brukar beskrivas som konsten för konstens egen skull. I vissa kretsar har denna tanke drivits så långt att konst som gör anspråk på att ha effekter utöver den egna konstnärliga utvecklingen anses vara ”nyttig” eller banal och därmed av lägre kvalitet. Det kan till exempel handla om att konsten bidrar till hälsa, genererar inkomster, utgör en attraktionskraft, används som avkoppling eller underhållning. Den konsten anses i detta perspektiv vara populär och tillhör inte konstens finrum – ”högkulturen”. Finkultur och populärkultur möts inte i ett sådant synsätt. Men den romantiska föreställningen om konst som något som står över eller utanför människans vardag och utanför det ekonomiska systemet har länge ifrågasatts, nu kanske mer än tidigare tack vare människors allt högre utbildningsgrad, den tekniska utvecklingen och att tillgången på konst är närmast gränslös.

The Machines de l'île,
Nantes
(Bild: The Machines de l'île)

¹ Johan, Forsnäs, *Kultur* (Stockholm: Liber, 2012)

² Forsnäs, 2012, s 23.

Kulturen i den digitaliserade världen

Genom olika typer av digitala media har konst och kultur tagit en allt större plats i människors vardag. Den italienska kulturekonomen Pier Luigi Sacco³ har fångat in den utvecklingen på ett sätt som inspirerat oss som arbetat med denna rapport, bl.a. i det att han erbjuder en brygga mellan de olika synsätten eller perspektiven på kultur. Sacco beskriver tre modus/dimensioner. Den första, estetiska dimensionen, är upphöjdhet (elevation) som en andlig och vägledande dimension som har likheter med den romantiska föreställningen om konst. Den andra estetiska dimensionen, inspiration (engagement), beskrivs som att bli uppslukad och inspirerad för nöjes skull och kan jämföras med idén om populärkultur. Den tredje estetiska dimensionen är samhörighet (connection) en social dimension av estetik som bygger relationer och tillit. Istället för att försvara begränsande föreställningar om vem som har rätt att bestämma över vår relation till konsten kan vi betrakta konst och kultur som verksamheter som samtidigt kan uppfylla alla dessa tre estetiska modus och därigenom bidra både till antropologisk och estetisk förståelse av konstens betydelse. Det musik, teater, dans, litteratur, film, med mera bidrar med i samhället och i våra boendemiljöer är såväl synkront som komplext, såväl enkelt som viktigt. Estetiska uttrycksformer kan hjälpa oss att se mening, att engagera och att skapa samhörighet på ett både insiktsfullt och vardagligt sätt. De kan vara såväl provocerande som underhållande och bidra till levande samtal.

Vi menar att konsten kan skapa både ett socialt och ett ekonomiskt rum där människor från olika samhällsklasser och olika åldrar möts, existerar sida vid sida och bidrar till bildning av samhällets medborgare och boende. Bildning i betydelsen förmågan att problematisera, byta perspektiv, omvärdera sina kunskaper, värderingar och ståndpunkter. Att bli en del av samhället och världen och låta samhället och världen bli en del av var och en⁴.

Kulturen och isolering

Konstens och kulturens betydelse för människans välmående har aktualiserats nu i pandemins tid när människor har isolerats i sina hem. Den har hjälpt många att härda ut, att känna och visa empati med drabbade och den har hjälpt oss att förstå vad det är att vara människa och inte reduceras till enbart konsument.

³ Luigi, Sacco, Föreläsning Kulturrådet 2019-10-23

⁴ Anders Burman, (red.), Att växa som människa. Om bildningens traditioner och praktiker: Södertörns högskola 2014.

När människor avråds från att resa, även lokalt, blir boendeorten och det centrum där vi i vår vardag i tilltagande grad befinner oss en plats som definierar trygghet och sammanhållning. Från att ytterstadens centrum under dagtid har varit en mer eller mindre övergiven eller öde plats, som mest utgjort en passage på vägen till allmänna kommunikationsmedel, kan platsen fyllas med ett nytt innehåll, med social gemenskap, kreativitet och öppenhet.⁵ När Coronakrisen blev ett faktum var det inte en ny tröja man vill ha, utan snarare empati, gemenskap och samtal. Att bidra till detta är ett av konstens kanske viktigaste värden och upplevelser blir så mycket större när man kan dela dem. Kulturen utvecklar människans föreställningsförmåga och kreativitet.

Cloud Gate
av Anish Kapoor
in Chicago, Illinois

⁵ Ahrne, G, & Papakostas, A. Organisationer, samhälle och globalisering. Tröghetens mekanismer och förnyelsens förutsättningar. (Lund: Studentlitteratur 2014)

Kulturpolitiken och kulturekonomin

Ur våra nationella kulturpolitiska mål:

*"Kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling."*⁶

Kulturpolitik handlar om deltagande, yttrandefrihet, kvalitet och demokrati. Men den handlar också om att skapa ekonomiska förutsättningar för konstnärer att utöva sin konst och sin profession. Det kan t.ex. handla om verksamhetsstöd, projektstöd, turnébidrag, stipendier, som ska sökas och återrapporteras. Men dessa stöd räcker sällan. Dessutom behöver konstnärerna få in biljettintäkter, sälja böcker eller konstverk, samarbeta med skolor, med kommuner, regioner och även med företag. Det sistnämnda visar sig ofta svårt eller uteblir helt och hållet eftersom kunskapen om och förståelsen för varandras verkligheter brister. Mycket av kulturutövares tid och tankar går åt till att hålla sig ekonomiskt flytande och kreativiteten för det är omfattande men tar kraft och tid från det konstnärliga och kulturella skapandet och utövandet.

Kulturpolitiken och kommersialismen

När den svenska nationella kulturpolitiken slogs fast i början av 1970-talet var ett framträdande mål att den skulle motverka "kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet".⁷ Det var en period i samhällsutvecklingen då konsumtion och handel växte snabbt och beslutsfattare ville värna kulturens frihet och oberoende från kortsiktiga kommersiella villkor och lönsamhetskrav. Man ville understryka att konstens betydelse för människans mognad och utveckling handlar om betydligt mer än "passiv konsumtion". I de nuvarande kulturpolitiska målen finns inte dessa formuleringar kvar, men inställningen att det skulle råda en motsättning mellan kultur och näring lever i viss mån kvar, även om den mer och mer håller på att suddas ut. Idag är det idéer och kulturella och kreativa näringar som står på agendan, inte minst på regional och lokal nivå.

Kulturpolitik med armlängds avstånd

En annan del av tankarna kring konstnärlig frihet uttrycks i principen om armlängds avstånd. En idé som alla västeuropeiska länder åtminstone i någon utsträckning anammat. Den innebär att politiker när det kommer till beslut om stöd och bidrag inte ska lägga sig i konstens innehåll.

6 Tid för Kultur. Prop 2009/10:3

7 Bengt, Jacobsson, Kulturpolitisk styrning på avstånd (Lund: Studentlitteratur 2014)

Offentliga stödgivare på olika nivåer i samhället (stat, region, kommun) ska sätta upp allmänna kriterier för bedömning av kulturverksamheter och projekt. Sedan överläts till experter att bedöma kvaliteten på det konstnärliga utövandet för att bestämma vilka som ska komma i åtnjutande av stöd. Det är en princip och ett system som de flesta stödjer och värnar, även när det kommer till stöd för konst och kultur på den privata sidan. Men baksidan av att frikoppla kulturen från både politiken och näringslivet kan bli att konsten och kulturen isoleras och uppfattas som något som är "annorlunda" och att särskilt den offentligt stödda kulturen upplevs som svårtillgänglig och konst-ig. Här finns en utmaning som många kulturorganisationer och kulturutövare idag på olika sätt arbetar med. Men här finns det också plats för initiativ från planerare, arkitekter, fastighetsägare och handel som kan bidra med att skapa strukturer, platser och infrastruktur som stödjer kulturverksamheternas möjligheter att bidra till samhällsutvecklingen. Här finns utrymme för en fördjupad förståelse för varandras verkligheter och att skapa olika typer av samarbeten, utan att äventyra den konstnärliga friheten.

Kulturella och kreativa näringar

Ovan har kulturen beskrivits ur olika teoretiska perspektiv och som politikområde. Men konsten och kulturen kan också ses som del i ett vidare ekosystem och som något som har sin plats inom samhällets alla områden. I de kulturella och kreativa näringarna ingår alla led av kulturens värdekedja: utveckling, skapande, produktion, spridning, konsumtion, och mottagande av varor och tjänster. Det innebär att kulturen även är en viktig del av samhällsekonomi i stort.

De kulturella näringarna är knutna till det konstnärliga utövandet och konstnärernas verksamhet. De omsätts sedan till någon form av produkt eller produktion av t.ex. förlag, arrangörer, gallerier, museer, konserthus och producenter. *De kreativa näringarna* är ett betydligt vidare begrepp som innefattar alla de näringar som på olika sätt använder och förädlar en kreativitet som hämtar näring och inspiration ur konsten och kulturen. Till dessa brukar man som exempel räkna arkitekter, designers och reklamarbetare. Men i den vidare bemärkelsen räknas även in de näringar som industrialiserar och kommersialiserar, som tillverkare av smarta telefoner, spel, klädes- och möbeltillverkare, turismnäringen, och så vidare.

De kulturella och kreativa näringarna behöver inte bygga på en isolerad marknadslogik. Det finns en tilltagande förståelse för dessa som systemövergripande och som ingående i ett större kretslopp av olika typer av verksamheter som både är beroende av varandra och främjar varandra. Poängen är det ömsesidiga beroende och de relationer som finns mellan olika nivåer, sektorerna och aktörer. Den australiensiska ekonomen David Throsby beskrev detta i början av 2000-talet som koncentriska cirklar⁸ där konsten och (de professionella) konstnärerna utgör den kreativa kärnan som i sin tur genererar andra aktiviteter som skapar både ekonomiska och andra värden. Det konstnärliga värde som skapas i modellens mitt är således en förutsättning för att skapa ett ökande ekonomiskt värde när man rör sig längre ut i ekosystemet.

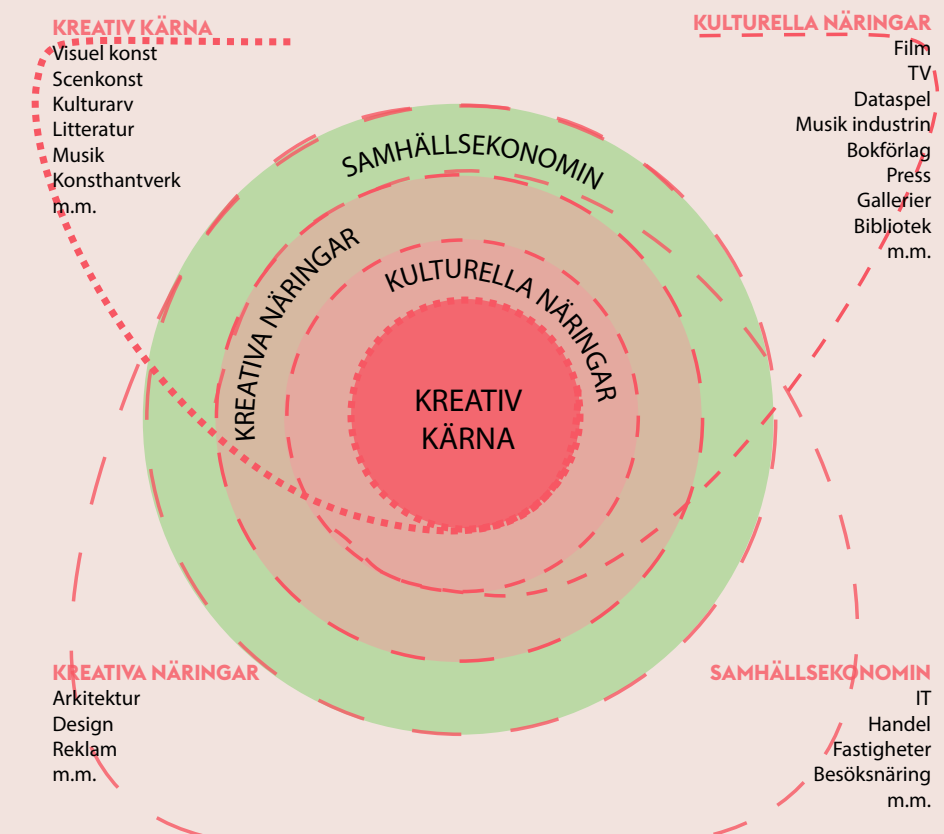
Kulturella och kreativa näringar utgör en växande del av den ekonomiska och samhälleliga utvecklingen. Samtidigt utgör konstnärer och kulturutövare en mångfacetterad skara som oftast inte identifierar sig i ekonomiska värden utan snarare med andra typer av värden och sätt att tänka.

Kulturen och hur vi vill leva

Denna ytterligare aspekt av kulturpolitiken, och i sammanhanget kanske även den viktigaste, handlar om vilken sorts liv vi vill leva. Det är snarare ett medborgarperspektiv än ett konstnärsperspektiv på kultur. Kulturpolitiken bygger som sagt på idéer om demokrati, yttrandefrihet, kreativitet, mångfald och samhällsutveckling. På regional och lokal nivå är tanken på medborgarnas rätt till kultur mer framträdande än på nationell nivå. Här poängteras rätten för invånarna att få möjlighet att själva utöva kultur genom utbildning, i t.ex. kulturskolan och studieförbund, genom föreningsliv, samt att ta del av kultur på bibliotek, se teater, dans, cirkus, gå på konserter, utställningar, bio, och ta del av kulturarv på muséer eller friluftsområden med mera. I regionernas och kommunernas intresse ligger även att utveckla boendemiljöer, skapa ekonomiska förutsättningar och tillväxt och öka ortens attraktionskraft. Här blir kulturella och kreativa näringar och ”cultural planning” viktigt som både teoretiska och praktiska verktyg, inte minst när det gäller omställningen mot ett hållbart samhälle.

UNESCO, FN:s organ för utbildning och kultur har i en rapport⁹ listat ett antal mål inom Agenda 2030 där kulturen utgör en viktig motor. De har definierat fyra områden med tematiska indikatorer för kultur inom 1) miljö och resiliens, 2) välbefinnande och försörjning, 3) kunskap

och kompetenser, samt 4) integration och delaktighet. Genom rapporten vill UNESCO bidra till att utveckla metoder och verktyg för att underlätta för beslutsfattare att implementa Agenda 2030. De understryker även att kultur ur ett hållbarhetsperspektiv ska förstås mycket brett.

Throsby's koncentrisk cirkel –
Kulturella och kreativa näringar och kopplingen till samhällsekonomin.

⁸ David, Throsby, Economics and Culture, Cambridge University Press, 2001.

⁹ Thematic indicators for Culture in the 2030 Agenda. UNESCO 2019.

Kulturens förmåga till kapacitetsbyggande

Individens och samhällets välbefinnande

Det finns ett växande intresse för att förstå kulturens värde och effekter inte bara som en ekonomisk motor utan även för individens och samhällets sociala välbefinnande. En viktig bidragare till detta intresse är återigen kulturekonomen Pier Luigi Sacco med hans introduktion av det kulturella paradigmet – Kultur 3.0¹⁰ där konst och kultur kännetecknas av delaktighet på såväl individuell som social nivå. Han beskriver utvecklingen av kulturen i tre steg. Det första paradigmet, Kultur 1.0, kännetecknas av idén om hög- och lågkultur, andlig utveckling och originalitet, och är beroende av offentligt stöd och mecenatskap. Sacco kopplar den estetiska begreppsdimensionen upphöjdhet (elevation) till detta steg. I takt med den tekniska utvecklingen som underlättat massproduktion och distribution utvecklades det andra paradigmet, Kultur 2.0, det vill säga de kulturella och kreativa näringarna där kulturen kan likställas med underhållning och finansieras framförallt med upphovsrätt och intäkter från konsumenter och olika typer av sponsorer. I detta paradigm är det ett tillstånd av engagemang och inspiration som utgör den estetiska dimensionen. Men när digitalisering och sociala medier gör sitt genomgripande intåg i samhället förändras kultursektorn till det Sacco kallar för Kultur 3.0. Det är viktigt här att påpeka att inget av de beskrivna paradigmerna ersätter ett annat, utan att de också kan existera sida vid sida.

Kännetecknande för den nya typen av kultur (3.0) är att tillgången till ny teknik och att digitaliseringen har gjort det möjligt för enskilda individer att själva skapa och förmedla sin kultur med hjälp av nätet. På så sätt har skillnaderna mellan professionella utövarer och amatörers skapande förändrats, menar Sacco. Konst och kultur är inte längre något som enbart vissa samhällsklasser kan utöva eller ta del av i vissa rum. Istället kan i bästa fall konsten och kulturen samskapas inom och mellan samhällsklasser, kulturella kretsar eller kulturella fält

10 Luigi, Sacco, Kultur 3.0. Konst, delaktighet, utveckling. Nätverkstan Skriftserie 002.
Pier, Luigi, Sacco & Guido, Ferilli. From Culture 1.0 to Culture 3.0: Three Socio-Technical Regimes for Social and Economic Value Creation through Culture, and Their Impact on European Cohesion Policies. Sustainability, 2018, 10, 3923

Ridley's Temporary restaurant,
Dalston, London
(Bild: Dosfotos)

och utgöra en kapacitetsbyggande och sammanhållande transformativ kraft i utvecklingen mot ett hållbart samhälle. I detta perspektiv sker initiativ och utveckling av verksamheterna på gräsrotsnivå i ett underifrån perspektiv (bottom-up) istället för ett ovanifrån (top-down) perspektiv. Genom att både kulturutövarna och medborgarna är aktivt delaktiga både utmanas och utvecklas de kulturformer, regler, normer och värderingar som omger såväl det konstnärliga uttrycket som det samhälle som deltagarna verkar inom. Det skapar intresse och nyfikenhet för andra kulturella uttryck (kulturell mångfald) och innebär att de som tar del av eller konsumerar kulturen också ofta är delaktiga i att skapa den. De blir ”prosumenter” som bidrar både som aktiva skapare och ”passiva” mottagare av kultur. De digitala plattformarna blir arenor för samskapande i olika typer av nätverk.¹¹ Och även om skapande och samskapande i sig inte är något nytt så medför tekniken en acceleration, och en intensifiering av kreativitet, organisering och social gemenskap.

**Dalston Eastern
Curve Garden**
Dalston, London
(Bild: Dalston Eastern
Curve Garden)

¹¹ Olga, Goriunova, Art Platforms and culture Production on the Internet. 2012 Routledge Research on Cultural and Media Studies; 35

Relationer och brobyggare som förutsättning

Allt mänskligt liv handlar om relationer och konsten har en speciell förmåga att bidra till relationer mellan människor. Men konsten och kulturen kan också fungera som den systemövergripande kraften mellan organisationer och samhällssektorer. För att det ska ske krävs att vissa grundläggande förutsättningar finns såsom tillit, hänsyn, förståelse, tillhörighet, performativitet (initiativ och synlighet) och ömsesidighet. Dessa förutsättningar kan utvecklas över tid genom olika typer av organisationer och på platser där människor träffas. Men, det krävs pågående aktiva processer av demokratiskt lärande, lokalt relationellt ledarskap och även en kritik som leder oss framåt och utvecklar kvalitet i de kulturella uttrycken. Här blir det samhällets gemensamma institutioner i form av normer och värderingar samt dess organisationer i form av det lokala civilsamhällets föreningar, fritidsgårdar, studieförbund och de fria kulturorganisationerna viktiga aktörer. Den öppenhet och inkludering som dessa i bästa fall representerar innebär ett kapacitetsbyggande och en möjlighet att bryta utanförskap och isolering. För att känna sig inbjuden och för att skapa en länk mellan det individuella och det organiserade, mellan platsens organisationer (ex. fastighetsägare, handel, bibliotek, kommunala kontor) och dessas olika förutsättningar behövs olika typer av brobyggare eller intermediärer.¹² Dessa kan komma från civilsamhällets organisationer som är förankrade på platsen, eller utgöras av kulturproducenter eller -entreprenörer med specifika kompetenser.

Brobyggare, som också kan beskrivas som gränsgångare, är personer eller organisationer som förstår och kan översätta den specifika kulturen som finns i till exempel en förort eller de specifika och skilda språk och behov som till exempel kulturutövare och vinstdrivande verksamheter har. Dessa brobyggare och gränsgångare utgör en kommunikationslänk som besitter kunskaper som är nödvändiga för att skapa tillit mellan grupper som tidigare inte haft förtroende för varandra.¹³

¹² Lisa, Kings, Betydelsen av brobyggare. Det etablerade samhället och folkrörelsen. Arkiv Tidskrift för samhällsanalys, nr 9 (2018)

¹³ Klas, Grinell, Kulturens värde och sociala effekter. Göteborg stad, Kulturförvaltningen, Rapport 2020:1

Betydelsen av brobyggare motiveras också utifrån empiriska iakttagelser som forskare inom Reinventcentret vid Södertörns högskola har gjort i tätbefolkade områden i Stockholms utkanter.¹⁴ Där har noterats ett fragmenterat aktörskap i, och projektfiering av, olika sorters platsspecifika åtgärder som genomförs ofta av aktörer utan lokal förankring och kännedom om platsens specificitet. I sådana konstellationer av aktörer uppstår ofta spänningar såväl mellan aktörerna som gentemot det lokala samhället. En annan spänning som har observerats är inom deltagandets fält, mellan lokalt drivna föreningar och spontant uppkomna sammanslutningar av medborgare och det officiella civilsamhället. De som bygger broar mellan och har förmågan att röra sig över olika sociala och kulturella gränser kan stå för varaktighet, kontinuitet, fungera som förbindelselänkar mellan det lokala och det officiella och som ”översättare” av de olika sfärernas logik och språkbruk.

Den digitala kulturen och platsen

En aspekt av den digitala kulturen och Saccos Kultur 3.0 paradigm är att kulturen inte nödvändigtvis måste vara platsspecifik, den kan distribueras och kommuniceras på nätet. Men som i beskrivningen av den kreativa kärnan i kulturella och kreativa näringar, är kulturen beroende av en plats och ett rum där den kan komma till uttryck eller skapas. Platsen utgör framförallt en nod eller ett centrum varifrån idéerna och innovationerna föds, presenteras och utvecklas. Platsen kan förvisso vara digital, men människor behöver även verkligt socialt utbyte för att kunna samskapa. Platser där det kan ske kan till exempel vara öppna scener för olika typer av framträdanden, filmstudios, kollektiva konstnärsateljéer eller repetitionslokaler för dansgrupper, fria teatergrupper, lajv-föreningar, eller andra typer av tillfälliga lokaler för pop-up-verksamheter och uttryck vi ännu inte känner till. Det är rum eller platser som kan skapa en lokal identitet och ett socialt och symboliskt fundament för platsens utveckling och som också genererar social sammanhållning, entreprenöriellt tänkande och i förlängningen förhoppningsvis ett gott liv.

¹⁴ Gawell, Malin & Apostolis Papakostas (red.), (kommande). Att göra staden. Stockholmia - forskning och förlag.

Den fysiska platsens förutsättning

Den planerade platsen

En plats är ett avgränsat geografiskt område. Den definieras av sin bundenhet till mark, topografi, lokalisering och sin relation till omgivningen. För att det ska bli ett väl fungerande offentligt rum tillkommer även platsens relation till de näringar, intressenter och verksamheter som finns kring och på platsen. Platsen är en arena för aktiviteter där människor kan ta del av händelser och mötas. Platsen är också bärare av erfarenheter, betydelser, och sammanhang. Den offentliga platsen utgör en länk mellan de fysiska strukturerna och det sociala liv som finns där. Platsens egenskap att uppfattas som offentlig och öppen för alla medborgare blir en utgångspunkt för strategier och aktiviteter som kan utveckla både kultur och andra näringar på platsen.

Hur skapar vi platser som tillåts vara offentliga för att inkludera ett brett heterogent samhälle? För våra senmodernistiska ytterstäder blir detta av särskild vikt då de ofta präglas av storskalighet, fordonstrafik, bristande stråk för fotgängare och en ensartad inåtvänd arkitektur med få entréer.

Gillett Square,
London
(Bild: Beispiel)

Of Soil and Water:
King's Cross Pond Club,
London, OOZE.
(Bild: J.Sturrock)

Lokalsamhället - nära dig, mig, alla

Lokaliseringen av platsen påverkar sättet en plats nyttjas och tillgodogörs, som del av en stadsmiljö och ett sammanhang i samhället. Det kan vara del av en handelsplats eller en plats för service av olika slag där utgångspunkten är att människor från ett större omland ska vilja besöka platsen. Platsen kan också vara stället där människors vardag utspelar sig, där lokalsamhället "tar plats". Med delaktighet och initiativ från lokalsamhället skapas ett medborgerligt sammanhang. Med ett aktivt lokalsamhälle och med en förvaltning som engagerar sig i platsen stärks förutsättningar för stolthet, tillit och trygghet. I vilken grad man väljer att vistas och stanna kvar på den lokala platsen spelar roll för hur den kan fungera som en arena för kulturen.

Från bandstad till blandstad?

Till skillnad från den historiska staden som vuxit fram organiskt över lång tid med ett varierat och väl integrerat innehåll, kännetecknas ytterstaden av den planerade senmodernistiska stadsmodellen vars innehåll och funktioner är renodlade och väsentligen separerade från varandra. Ytterstaden är ofta ett resultat av en storskalig planering där vi i samhällsbygget vill åstadkomma förbestämda och tydligt avgränsade delar som bostäder, handel och andra samhällsfunktioner. Drivkrafter till denna utveckling har varierat över tid. Från att

i inledningen av modernismen bestått av mer ideologiska motiv med ambitioner att bygga bort fattigdom, undermåliga boendemiljöer och förenkla för olika samhällsfunktioner har med tiden de rationellt byggnadstekniska och ekonomiska motiven kommit att dominera. Oavsett vilken drivkraft som varit rådande har effekten blivit, och blir till stor del fortfarande, mycket stora fastigheter som förväntas fyllas och nyttjas med ett ursprungligt tänkt och relativt ensidigt innehåll. I en värld i snabb förändring innebär denna storskaligt funktionsseparerade struktur en utmaning när det kommer till att anpassa efter nya samhälleliga och kommersiella förutsättningar. Förutom att byggnaderna som sådana brister i generalitet är huvudmannaskapet i en struktur för storskaliga monokulturer dåligt rustat för att hantera det mer varierade innehåll som kan ge liv och hållbarhet åt en plats. Ett mer varierat innehåll ökar flexibiliteten och robustheten på platsen när förutsättningar förändras eller/ inte minst då oväntade scenarios uppstår som nu då en pandemi utmanar många förutsättningar vi vant oss att ta för givna.

Kulturlivets habitat- jobba med det som finns

För att en plats ska fungera för kultur behövs en rad samverkande funktioner som drar nytta av, och är mer eller mindre beroende av, varandra. Förståelsen av dessa "kulturella system" går att jämföra med det som inom biologin kallas habitat i ett ekosystem. De ingående delarna stödjer varandra och hänger ihop i nätverk. Precis som i naturen blir beroendet tydligt då någon länk eller art påverkas negativt eller helt försvinner ur ekosystemet och då påverkar helheten, kanske för alltid. Den kraft som konst och kulturliv bidrar med är något som gör en plats mer attraktivt, livsdugligt och robust och är en tillgång som del i det kulturella habitatet även för andra näringar.

Här känns det bra

Trygghet är en betydelsefull faktor för att platser ska uppfattas som attraktiva och tillgängliga. Forskning visar att när vi tidigare haft goda erfarenheter av en plats stärker det känslan av trygghet. Överblickbarhet, känslan av att "ha kontroll", och att vi känner oss som del av ett sammanhang bidrar också. Trygghet stärks även av att platsen är väl omhändertagen vilket skapar stolthet och underlättar för oss att identifiera oss med platsen.

Sättet en plats nås påverkar också hur den uppfattas. Upplevelsen i kommunikationer och rörelsestråk som leder fram till en plats påverkar i hög grad om platsen upplevs som tillgänglig för alla. Den sociala potentialen för en plats, för att den ska kännas tillåtande och väcka lust,

kan stärkas genom kulturella och konstnärliga program. De bidrar till att befintlig och ny kunskap synliggörs som inger en känsla av gemenskap och av att vara del i något unikt.

Prototyper – tänka och göra samtidigt

Hur kan en framgångsrik platsutveckling åstadkommas? Vid programmering av platser görs alltid en rad antaganden om vad som förväntas ge ett önskat resultat. Det innebär ett inte obetydligt risktagande då utfallet av de mänskliga beteenden och det varaktigt folkliv som resultatet är beroende av är en stor utmaning att styra. Detta gäller särskilt om platsens funktion är beroende av stora flöden av människor.

Att i kreativa processer utveckla tillfällig rekvisita, tillfälliga händelser och ytor i det offentliga rummet tillåter oss att testa idéer parallellt med t.ex. att en strukturplan eller ett gestaltungsprogram för en större förändring tas fram. På så sätt kan platsens befintliga värden och kreativiteten hos de som redan bor och verkar där tas tillvara och tillåtas påverka de förändringar som ligger många år fram i tiden. Detta ökar kunskapen kring platsens sociala liv och behov samtidigt som det kopplar folkliv till platsen under tiden. När ett område är på väg att övergå i något annat kan tillfälliga kreativa projekt som inte kräver så mycket investeringar vara lättare att få till och kan bli föregångare till det som senare implementeras.

Plats för kompetens i process

Platsens egenskaper och disposition är avgörande för hur olika aktörer, från nybörjare, amatörer och professionella till excellenser, kan samexistera, utveckla och visa upp sina kompetenser. Att se och synas, att kunna öva och visa upp sina kompetenser är betydelsefullt för att locka till deltagande. Synsättet kan kallas Onstage, Offstage eller Backstage. Insikter i hur den fysiska miljön kan stödja dessa olika förmågor och hur de relaterar till varandra för att kompetens ska utvecklas används idag då t.ex. aktivitets- och sportytor för barn och ungdomar planeras i det offentliga rummet för att nå en bredd bland användarna.

Vem rör över platsen? / Att äga rum

Vilka har rådighet över en plats och dess utveckling? Vi har med plan- och bygglagen, ordningslagen, lag om kommunala avgifter vid upplåtelser av allmän plats m.m. en väl etablerad juridik kring nyttjande av det offentliga rummet. Men den är dåligt lämpad för en kontinuerlig, långsiktig och med kulturdriven utveckling av våra offentliga rum. Vi behöver utveckla en bättre praxis både kring hur olika intressenter kan samverka och för att på ett smidigare sätt att nyttja det offentliga rummet än det som gives med dagens polistillstånd och standardiserade taxelistor. Till det kommer också alla normer vi utvecklat kring hur något tillåts se ut och vara.

Southwark Lido,
London, EXYZT
(Bild: ConstructLab)

Det digitala och det fysiska rummet

Det är idag något självklart att vi nyttjar informationsteknik för att inhämta kunskap och information, kommunicera med varandra och för att göra inköp. Den omvälvande effekt det haft och har på vår ekonomi, på utbudet i den fysiska miljön och på vad som är målpunkter i form av service och annat är påtaglig och något som vi haft en tid på oss att i reflektion ta till oss. Men hur är det med det digitala rummets relation till det fysiska? Hur medvetna är vi om att vi i tillägg till det fysiska rummet även har ett digitalt syskon som är och framförallt kan vara mycket mer än bara en digital tvilling till det fysiska. Förutom den digitala tvillingen kan med det som kallas VR (virtual reality) och AR (augmented reality) utvecklas en betydande komplettering av de offentliga rum vi idag fysiskt kan uppleva. Platser kan idag utforskas digitalt före ett fysiskt besök. Eller ett digitalt samtidigt som ett fysiskt besök sker. Eller ett digitalt efter att ett fysiskt besök gjorts för att få återblick, följa upp eller fortsätta besöket. Och naturligtvis enbart utforskas digitalt och att den aldrig besöks. Vi kan inhämta annan information än vad vi kan få på plats om samhällsliga, kulturella, kommersiella och rekreativa utbud på en plats. Med tekniken för VR och AR kan det fysiska rummet kompletteras med

sådant som inte alls har med rummet att göra. Det kan och kommer säkert i stor utsträckning handla om reklam och påverkansbudskap av olika slag men det ger också utrymme för konst och kultur att utan någon fysisk koppling ändå bli del av den fysiska platsen.

Att äga rum digitalt

Frågan om inflytande över dessa digitala offentliga rum börjar i frågan om hur digital information används och utvecklas och vem som äger kontrollen över det. En grundtanke i utvecklingen av informationsteknologin har varit att information ska vara öppen och fri för alla användare. Att söka information kring en plats står i princip fritt att göra på internet och för att navigera på en plats finns många tjänster tillgängliga. Då vi tecknar ett konto på någon av dessa appar upplever vi en sådan frihet. Vad vi tecknar oss för i ett större sammanhang är svårare att uppfatta och att dessa webbsidor i princip alltid har en huvudman med framförallt kommersiella och inte medborgerliga intressen. Att med hjälp av den digitala tekniken inte bara länka samman och öka kännedomen om mångfalden av funktioner och händelser utan även lägga till helt nya och från det rummet helt frikopplade saker är möjligheter som nu utvecklas snabbt. Genom att kombinera den digitala teknikens snabbhet, bredd och möjlighet att kombinera olika tidsperspektiv kan vi på den fysiska platsen uppleva mycket mer av mänskliga möten, helt oväntade händelser och perspektiv på den egna kroppen i relation till vår fysiska omvärld. Men de kommersiella intressen som är de som finansierar utvecklingen kommer att ligga i första rummet. Den här utvecklingen är bara i sin linda men innehåller många möjligheter och utmaningar där konsten och kulturen har en mycket stor roll att fylla.

Value in the Virtual,
installation av Space
Popular
(Bild: Space Popular)

Kulturutövarna och platsens intressenter

The Playing Field
Assemble
(Bild: Jim Stephenson)

Kulturaktörernas kapacitet, erbjudande och behov

I vårt arbete har vi intervjuat ett stort antal kulturaktörer och andra intressenter kring och med förutsättningar att utveckla våra offentliga rum. Vi har genom dessa intervjuer fått tillfälle att pröva och vidareutveckla det modelltänk som vi presenterat i denna rapport kring utveckling av platser och kring hur kulturens aktörer och platsens intressenter kan mötas kring ömsesidiga behov.

Tre generella kompetensområden

Flertalet av de kulturaktörer vi samtalat med är engagerade i att på något vis bidra till samhället, och vara del av en förändring. Utifrån sina kompetenser och resurser ser de sitt skapande i en slags allmännyttig kontext.

Tre tydliga kategorier av kompetenser och resurser utkristalliserades under intervjuerna:

- Det första området handlar om kompetenser att bygga, utveckla och förvalta mellanmännsliga relationer och nätverk.
- Det andra kompetensområdet kan sammanfattas i förmågan att etablera, producera och utveckla platser och att åstadkomma synbara förändringar.
- Den sista kategorin fokuserar på kompetenser kring innovation, nytänkande, problemlösning och entreprenörskap

Mellanmännsliga relationer och nätverk

Att samverka och bygga nätverk är en självklarhet i många branscher. I konst- och kulturvärden är det ännu mer så då flertalet av verksamheterna endast kan finansieras och uppstå om det sker i samverkan med andra parter och aktörer. Med denna samverkanskompetens kommer också en kompetens som mäklare och förhandlare mellan olika intressen och aktörer. En styrka som konstnären besitter genom sin konst är att använda uttrycket som en slags översättare för komplexa situationer, fenomen och tillstånd. Att göra saker begripliga, hanterbara och meningsfulla. Konsten och kulturen är också kosmopolitisk till sin karaktär så nätverken är allt från lokala till globala och ofta verkar mellan fria grupper och institutioner

och mellan olika konstnärliga uttryck. De som arbetat i områden med specifika problem och särskilt i ytterstad nämner också att man besitter en kompetens i att ingjuta självförtroende, självkänsla och stolthet hos individer och grupper. Man beskriver det som ett slags verktyg att stödja människor att nå sin fulla potential.

Etablering och utveckling av platser

Att levandegöra platser och förstå hur flöden och innehåll hänger ihop är en viktig kompetens som kultursektorn i stort besitter. En förståelse för hur de olika delarna: läget, platsen och innehållet kan formas till en helhet gör att rätt värden kan skapas.

Att skapa stad idag har alltmer kommit att handla om antalet bostäder, vägar och tekniska lösningar. Att verkligen skapa stad kan liknas vid att bygga ett hus av tegel. Tegelsten på tegelsten staplas på varandra och det är dessa tegelstenar som blir det vi ser. Det vi knappast tänker på, eller uppmärksammar, är det murbruk som fogar samman stenarna så att huset kan stå upprätt över tid. Man skulle kunna likna kulturen och de sociala värdena vid detta murbruk som håller samman, men knappt är synligt när vi betraktar huset.

Innovation, nytänkande, problemlösning och entreprenörskap

Det finns starka drag av ett entreprenöriellt och innovativt arbetssätt hos ett flertal kulturaktörer och konstnärer. Många anger att deras sätt att använda sitt konstnärliga uttryck bidrar till innovativa sätt att lösa komplexa problem. Med detta kommer en förmåga att tänka utanför boxen inne i boxen. Att förstå de strukturer och styrinstrument som finns, men förmå att runda dem utan att bryta mot regler. Men det ligger också i konstnärens självpåtagna uppdrag att ifrågasätta och rubba de givna strukturerna och värderingarna med sin konst.

Kulturens "görande"

Konsten och kulturen utmanas ständigt från ett nyttoperspektiv. Om vi släpper sökandet att översätta värde i det monetära, och istället försöker se det värdeskapande som kulturen skapar i det offentliga rummet så kommer vi snabbt in på kulturens "görande". Vi behöver något att leva för-, inte bara för att "överleva", och då vi dessutom behöver göra om och göra nytt, vad är det då som vi med kulturen som kraft främst kan göra i det offentliga rummet?

Öppna processer - kultur som katalysator

Öppna processer kan vara lika viktiga och värdefulla som de färdiga verken i sig. Det som sker inspirerar och bjuder på upplevelser som når bortom det förväntade. Det når de redan nyfikna men framförallt väcker det nyfikenheten hos andra.

Kulturens plats i och invid handelns plats

Kultur lockar till sig kreatörer och entreprenörer, inspirerar att lösa utmaningar på nya sätt och skapar flöden och kritiska massor av människor. Det borde gå för kultur och handel att samverka och formulera gemensamma affärsmodeller där man växeldrar varandra. Det saknas inte heller exempel där kulturen samverkar med kommersiella aktörer på handelsplatser. Flera mycket framgångsrika. Men det finns också ofta en otydlighet kring vad syftet med sådana samarbeten är och kritiska röster säger att det handlar om det gamla vanliga att fylla de kommersiellt drivna varumärkena med nytt snyggt innehåll och göra platsen mer instagramvänlig. Och i samarbeten på platsen kan kulturaktörerna ganska snabbt känna sig övergivna med allt ansvar själva att ekonomiskt överleva eller inte.

Glut Field and Glut Yard,
Dublin, Irland
(Bild. Public Works)

Satans Demokrati
Sickla
(Bild: DN)

Projektfiering och behovet av gränsgångare

En beskrivning av konst och kultur som kapacitetshöjande för platser och människor blir lätt förenklad. Konst och kultur behöver ett sammanhang och koppling till andra funktioner, strukturer och format för att verka, men omvänt är det också konstnärernas och kulturaktörernas unika kompetensen att driva dessa sammanhang och nätverk som är det som kan ge en ökad känsla av sammanhang, verka kapacitetshöjande och utveckla välbefinnande i det större sammanhanget. Relationer och tillit till människor och en plats byggs dock upp under lång tid. För en konstnär och kulturaktör som arbetar processinriktat krävs helt enkelt tid för att etablera sig. Då blir projektfieringen inom kultursektorn ett av de stora hindren. Vi missar att ta vara på det lokala engagemanget och verksamheter med potential att bygga värden över tid. I stället “dimper det ner” tillfälliga projekt och interventioner “utifrån” som sedan försvinner.

Det saknas också personer som kan agera intermediärer eller verka som brobyggare och gränsgångare mellan de olika aktörerna som är involverade eller kan involveras. Denna typ av kompetens finns, men brobyggare/gränsgångare har ofta ingen plattform, arena eller sammanhang att agera utifrån. I ett forum för fastighetsägare (privata/offentliga) kulturutövare, markägare, näringslivschefer, civilsamhället, kulturchefer m.fl. där man arbetar gemensamt med kulturburen platsutveckling skulle en brobyggare eller gränsgångare kunna verka som en slags motor.

Det som står i vägen

Juridiska hinder och regler stoppar tillfälliga och temporära konstnärliga interventioner i det offentliga rummet. Det handlar inte enbart om tillstånd, lagar och regler utan att även de offentligt finansierade platserna (torg, parker, öppna offentliga ytor) i de flesta fall är avgiftsbelagda för allt nyttjande. Flera kulturaktörer önskar en mindre reglerad struktur kring hur det offentliga rummet får användas för tillfälliga aktiviteter. Gatuartister som intervjuats har jämfört Sverige och Stockholm med andra europeiska länder och här sticker Sverige ut med mer strikta reglementen. Det spontana och tillfälliga får stå tillbaka för det mer arrangerade.

Ett annat hinder bygger snarare på fördomar om varandras agendor, drivkrafter och mål. Det finns en misstänksamhet åt ömse håll och det är fortfarande ganska vanligt att kultursektorn ryggas för att hamna i fel sammanhang och vice versa för fastighetssidan.

Vem har makt?

En diskussionen om makt tar man ogärna upp i kulturbranschen. De flesta beskriver i lite svepande ordalag att de inte har makt och inte eftersträvar det. Att uttrycka en vilja till makt och möjlighet att påverka verkar inte vara helt accepterat i kultursektorn.

Werkspoorkwartier
Utrecht, Holland
(Bild: Werkspoorkwartier)

Platsens övriga intressenter

Det offentliga rummets intressenter?

En stadsmiljö består av byggnader och de rum som skapas mellan dem. I vad mån detta rum blir ett tomrum eller ett rum fyllt av liv är helt och hållet beroende av vad vi gör med det. I så måtto är vi alla, medborgare som organisationer intressenter i det offentliga rummet. Men vissa har avgjort en större påverkan och makt än andra. Vi tänker då i första hand på de som äger eller innehar nyttjanderätter till mark och byggnader. Bland viktiga intressenter i det offentliga rummet finns också det som brukar sammanfattas som civilsamhället d.v.s. den del av samhället där människor hjälper varandra utan inblandning av det offentliga. Till dessa räknas kyrkan, idéella organisationer, idrottsföreningar m.m. För att få en bild av hur dessa intressenter ser på kultur som kraft i det offentliga rummet och samarbeten för att åstadkomma det har vi intervjuat en rad företrädare för alla dessa verksamheter.

Olika lager av intressenter - skilda logiker

För att bygga de samarbeten och långsiktiga relationer som är förutsättning för att ta in den kompetens och kapacitet som kulturen utgör måste vi förstå de logiker som gäller för platsens intressenter och att dessa kan skilja sig åt ganska väsentligt. Logiken för en handlare eller en varumärkeskedja skiljer sig från fastighetsägarens, idrottsföreningens eller kyrkans. Med det följer naturligtvis att synen på kultur och på vilken roll eller nytta den kan göra också skiljer sig åt. En av våra utgångspunkter är tron på kulturen som en systemövergripande kraft för utveckling som på en gång kan gynna och bygga kapacitet brett. Men det är tydligt att för att kunna verka systemövergripande måste kulturen också kunna verka i de respektive logiska system som finns och förstås för vad den kan vara och inte.

Det offentliga rummets elasticitet

Vi har noterat två motsatta utvecklingsrörelser kring det offentliga rummet som bjuder både ökande hinder och möjligheter. I de ekonomiska och regelmässiga strukturerna sker en ökad uppdelning som bjuder hinder. Kommuner säljer ut de kommersiella delarna av centrum, särskilt i ytterstad, till privata intressen. Det offentliga rummet blir på så vis uppdelat på fler händer och blir krångligare att komma åt för nyttjande. Samtidigt kan det vara lättare att träffa överenskommelser kring nyttjandet av den privat förvaldade allmänna platsen då den då inte

omfattas av kommunala avgiftslagen m.m. som starkt begränsar vilken sorts överenskommelser som en kommun kan göra.

I köpcentrum finns en utveckling som går åt andra hållet där gränser mellan olika ytor blir mindre strikt och där vi ser en utveckling mot att den traditionella butikslokalen och de mer öppna publika ytorna smälter samman med mer vaga gränser. Det tillsammans med att butiker i spåren av ökad internethandel blir mer av showroom där varumärkesbyggande kring produkterna blir huvudnummer öppnar för nya möjligheter till samarbeten kring kultur. De stora varumärkeskedjorna kan därför bli viktiga intressenter och samarbetspartner för kultur vid sidan av och sannolikt tillsammans med fastighetsägarna. Den stora utmaningen och omställningen för detaljhandeln utmanar också förvaltningsformen för butikslokaler där uthyrning av en rå lokal med återställningskrav på hyresgästen måste ge rum för förvaltningsmodeller där mycket mer av funktionsansvaret ligger på fastighetsägaren. Även detta innebär möjligheter för kultursamarbeten då det bl.a. tar bort ett stort hinder mot att nyttja lokaler som står i omställning.

Det sociala och det kulturella hur samspelar det?

Kultursamarbeten används medvetet som stöd för att skapa hållbara bostadsområden. Det har framförallt gällt konstnärlig gestaltning och det engagemang som går att bygga kring sådana projekt. Men det finns även framgångsrika exempel med kultur som mer aktiv medskapare och medutvecklare av områden med konstnärlig verksamhet i olika lokaler och i projekt.

Erfarenheter av kultursamarbeten

Att det sker en bra förberedelse är avgörande. Men det är också alltid ett efterarbete. Syntesen som kan finnas i kulturen kan uppfattas som ett hot. Särskilt när kulturen ligger nära religionen.

Arbetet i ”Unga Station” i Tensta är ett bra exempel hur en kultursatsning har flera positiva och kapacitetshöjande effekter. Där ville ungdomarna göra en musikfestival. Det ledde till att de först fick en ledarskapsutbildning för att sedan planera och genomföra festivalen. I nästa steg lär dessa ungdomar upp nästa generation ungdomar att göra samma sak. Kulturen blir en del av en strukturell utveckling som stärker kapacitet.

När kulturen tas i bruk

Det offentliga rummet ska vara det rum som alla känner att de äger och kan bygga sin levnadshistoria kring. Det ska kunna vara där man firar skolavslutning, demonstrerar, njuter av det gröna, möter varandra och naturligtvis även kulturen och konsten. Är det det idag? Hur påverkar de administrativa, juridiska och kommersiellt grundade gränser vi skapat denna möjlighet?

Det ideella, det offentliga och det kommersiella

För att kultur som tar plats inom den kommersiella ramen ska ha de effekter som beskrivs behövs en kurering som förstår och har förmåga att tillfredsställa både den sociala och den kommersiella sidan.

Samverkande och divergerande mål

För den som arbetar kommersiellt beror allt på platsens potential att attrahera och på vad som kan efterfrågas där. Ett stort hinder för både det tillfälliga och ännu mer för den långsiktiga satsningen på kultursamarbeten är bristen på hållbara affärsmodeller. Vad får kultur kosta? Vilka intäkter genererar den?

Långsiktigheten och bristen därpå

Det som går som en röd tråd genom snart sagt alla våra intervjuer är brist på, eller åtminstone uppenbara problem med, långsiktighet i kultursamarbeten. Dels är kultursektorns finansiering redan i grunden starkt projektfierad. De offentliga medlen för kultur går, då det inte är fråga om offentliga fasta institutioner ut som projekt med tidshorisonter sällan över ett år. På fastighetsägarsidan är det i exploateringsprojekten som både den organisatoriska kraften och de ekonomiska medlen att satsa på nyskapande finns. Detta betyder inte att det saknas ambitioner att arbeta långsiktigt men i stort saknas strukturer, kompetens och inte minst medel att fullfölja de lite mer komplexa ambitioner som kultursamarbeten nog måste räknas som. Stuprörstänkandet blir markant när planerna går ner i förvaltning. Till det bidrar både att de ekonomiska förvaltningsmodellerna med nödvändighet måste bli mer strömlinjeformade och att kompetensen att driva verksamheten blir mer specialiserad och på fastighetssidan mer tekniskt-ekonomiskt orienterad. Även inom den offentliga förvaltningen blir verksamheten mer specialiserad ju närmare marken man kommer och därmed svårare att röra sig på tvärs genom.

Behovet för gränsgångare

Vi har utifrån kulturaktörernas perspektiv lyft ett behov av gränsgångare, de som kan översätta mellan olika kulturer, enas i till synes divergerande målbilder och skapa samarbeten. Motsvarande behov möter vi också från de aktörer som står för de fasta resurserna som fastigheter, lokaler, lokala förvaltningsorganisationer mm. Stockholms kommun har närmat sig problemet med skapandet av kulturlotsen som en funktion som ska vara en länk mellan kulturaktörer, kommunens förvaltningar och bolag och kommersiella fastighetsägare i frågor som rör lokaler. Vid sidan av själva matchningen fungerar lotsen som en coach och ett stöd till kulturaktörer i fråga om att ta fram ekonomiska planer mm som grund för att ingå hyresavtal.

Dalston Eastern Curve Garden
Dalston, London
(Bild: Dalston Eastern Curve Garden)

Källor och referenser

"The Deep Blue Sea Surrounding You"
av Laure Provoust, Venice Biennale 2019
(Bild: Anna Lebisch)

Intervjuade personer

Pernilla Glaser	RISE
Karin Robérts	Art Movement
Fredrika Friberg	Stadskreatör Nacka kommun
Calle Nathanson	Folkets Hus och Parker
Josefin Lindeberg	Scenkonstproducent/kommunikatör
Tobias Barenthin Lindblad	Journalist/debattör
Håkan Lidbo	Musikproducent
Charlie Caper	Internationell gatuartist
Matilda Lindvall	Verksamhetsledare Saltet på Ringön, Göteborg
Pernilla Staffas	Stockholms kulturfestival
Per Hasselberg	Konstfrämjandet
Ann Larsson	Fd Konstnärsnämnden, kulturstrateg
Viktoria Dahlborg	Kompani Giraff
Beata Mannheimer	FilmCapital Stockholm
Jonas Bergström	Kulturentreprenör, Scandinavian Man, Det svenska kulturarvet
LG Nilsson	Kulturentreprenör, Vikingamuseet, Fisksätra FH
Saadia Hussein	Konstnär, muralmålare
Dan Turdén	Operakompaniet Kamraterna
Ola Johansson	Stockholms stadsmission
Carl Dahlbäck	Svenska kyrkan, Nacka församling
Svante Bengtsson	KFUM Centrals Idrotts och Kulturcenter
Kristina Cedrins	ICA Fastigheter
Jon Alleson	Atrium Ljungberg
Isabella Andersson	Citycon
Anneli Gubbström	AMF Fastigheter
Anette Sand	Stockholmshem
Sara Wrethed	Farsta stadsdelsförvaltning
Paola Padoan	Kulturstrategiska staben, Stockholms stad

Personer i referensgruppen

Veronica Sjövik Sten	Unibail-Rodamco-Westfield (URW)
Helena Olsson	Fastighetsägarna, Stockholm
Elisabet Elmsäter Vegsö	Svensk Handel
Anna Hag	Visita
Karolina Krön	Näringslivssektionen, Huddinge kommun
Tove Sandahl Fransson	Kultur- och fritidsförvaltningen, Huddinge kommun
Veronica Palmgren	Citycon

Noter/litteraturreferenser

Johan, Forsnäs, Kultur (Stockholm: Liber, 2012)
Forsnäs, 2012, s 23.
Luigi, Sacco, Föreläsning Kulturrådet 2019-10-23
Anders Burman, (red.), Att växa som människa. Om bildningens traditioner och praktiker: Södertörns högskola 2014.
Ahrne, G, & Papakostas, A. Tröghetens mekanismer och förnyelsens förutsättningar. (Lund: Studentlitteratur 2014)
Tid för Kultur. Prop 2009/10:3
Bengt, Jacobsson, Kulturpolitisk styrning på avstånd (Lund: Studentlitteratur 2014)
David, Throsby, Economics and Culture, Cambridge University Press, 2001.
Thematic indicators for Culture in the 2030 Agenda. UNESCO 2019.
Luigi, Sacco, Kultur 3.0. Konst, delaktighet, utveckling. Nätverkstan Skriftserie 002.
Pier, Luigi, Sacco & Guido, Ferilli. From Culture 1.0 to Culture 3.0: Three Socio-Technical Regimes fo Social and Economic Value Creation through Culture, and Their Impact on Euro-pean Cohesion Policies. Sustainability, 2018, 10, 3923
Olga, Goriunova, Art Platforms and culture Production on the Internet. 2012 Routledge Re-search on Cultural and Media Studies; 35
Lisa, Kings, Betydelsen av brobyggare. Det etablerade samhället och folkrörelsen. Arkiv Tid-skrift för samhällsanalys, nr 9 (2018)
Klas, Grinell, Kulturens värde och sociala effekter. Göteborg stad, Kulturförvaltningen, Rap-port 2020:1
Gawell, Malin & Apostolis Papakostas (red.), (kommande). Att göra staden. Stockholm - for-skning och förlag.

SKALK

Ann-Sofie Köping Olsson	Södertörns högskola
Apostolis Papakostas	Södertörns högskola
Andreas Blom	Kollektivet Livet
Erik Westin	Add on Ed
Anna Lebisch	Landskapslaget
Lise Strand Hellström	Landskapslaget
Magdalena Franciskovic	Landskapslaget
Karin Lekberg	Landskapslaget
Ulf Maxe	Koncept Arkitektur och Design

KULTURKRAFT I DET OFFENTLIGA RUMMET

2020

ISBN 978-91-519-6234-4